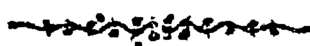
ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନ ଶଲାକା ।

ଜଳୁତ ବୁଦ୍ଧିର ମହୌଷଧ

ଶ୍ରୀଗୁରୁଙ୍କ କୃପାରୁ

ଶ୍ରୀ ବାଳକୃଷ୍ଣ ଦାସ ଜବସଜ ଦ୍ୱାରା

ପ୍ରଣୀତ

ଓ

ପ୍ରକାଶିତ

CUTTACK,
Printed by the Cuttack Printing Company Ld.
1904

ମୂଲ୍ୟ—ମନୋରୋବ ଦ୍ବେଷ ୫।୦ ୨ ଟଙ୍କା

ଜ୍ଞାନାଞ୍ଜନ ଶଳାକା ।

—୦)*(୦—

ପାଠକ ମହାଶୟ !

ଏହି କଟକ ନଗରରେ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଗତ ପ୍ରଥମ ଅଧିବେଶନ ସମୟରେ ଉତ୍କଳୀୟ କେଲ୍‌ସନାଉମାନଙ୍କର "ପ୍ରାର୍ଥନା" ନାମରେ ଖଣ୍ଡିଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ବେନାମୀ ପୁସ୍ତିକା ପୁରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ପ୍ରେସ୍‌ରେ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ଚୁପ୍‌ଚାପ୍ ବିତରିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ବୋଧ ହୁଏ ଆପଣ ପାଠ କରିଥିବେ । ଗତ ଡିସେମ୍ବର ମାସ ତା ୧୬ ରିଖରେ ଇଣ୍ଡିଆ ଗେଜେଟରେ ଭାରତ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ବିଷୟକ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଗଞ୍ଜାମ, ସମ୍ବଲପୁର ଓ ଛୋଟନାଗପୁରର କିୟଦଂଶ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇ ବଙ୍ଗଳାହାତା ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ବ ପ୍ରାୟ ରଖିବାର ମନ୍ତବ୍ୟ କରି ତତ୍ପକ୍ଷେ ସ୍ଥାନୀୟ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର ଯେ ମତ ଗ୍ରହିଁଥିଲେ ତଦ୍ବିଷୟରେ ଯହିଁରେ ମିଶ୍ରିତ ଓଡ଼ିଶା ବଙ୍ଗଳା ହାତାରୁ ବାହାର ହୋଇ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ପାରେ ତହିଁ ପକ୍ଷେ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ପାଇଁ ଲୋକଙ୍କୁ ପ୍ରଲୋଭାଇ ମତାଇବା ପୁସ୍ତିକାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ । ଏଥିରୁ ପୁସ୍ତିକା ଖଣ୍ଡିକ ପାଠ କରି ଗୋଟିଏ ଗଳ୍ପ ମନେ ପଡ଼ିଲା, ତେଣୁ ଅଗ୍ରେ ସେ ଗଳ୍ପଟି କହି ପଛେ ପୁସ୍ତିକା ଲେଖକଙ୍କର ଯୁକ୍ତି ପକ୍ଷେ ମତାମତ ପ୍ରକାଶ କରାଯିବ ।

ଗଳ୍ପଟି ଏହି—ଏକସମୟରେ ଦାରୁଣ ଶୀତକାଳରେ ଅତି ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ହର ପାର୍ବତୀ ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ଭ୍ରମଣ କରୁ କରୁ ଦେଖିଲେ ଏକ ବୃକ୍ଷ ତଳେ ଜଣେ ବଡ଼ ଦରିଦ୍ର ଲୋକ ଶୀତରେ ଥରି ଥରି ହୋଇ "ଶିବ ଦୁର୍ଗା ଶିବଦୁର୍ଗା" ବୋଲି ଉଚ୍ଚୈସ୍ୱରରେ ଡାକ ଛାଡ଼ୁ-ଅଛି । ତାହାର ଘୋଡ଼ିହେବାକୁ ବସ୍ତ୍ର ନାହିଁ, ପେଟକୁ ଦାନା ଖଣ୍ଡିକ

ପିନ୍ଧିଅଛି ତହିଁରେ ସହସ୍ର ଛିଦ୍ର, ତାହାର ଖୋଳିଆ ପେଟ ଓ ଢୋକାଳମୟ ଶରୀରରୁ ଅନୁମାନ ହୁଏ ଦୁଇ ତିନି ଦିନରୁ କିଛି ଉଦରସ୍ଥ ହୋଇ ନାହିଁ, ଫଳତଃ ଲୋକଟି ଯେ ନିତାନ୍ତ ଗରିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହା ଦେଖି ପାର୍ବତୀଙ୍କର ମନରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ଓ ଦୟା ହେଲା । ସେ ମହାଦେବଙ୍କୁ କହିଲେ 'ପ୍ରଭୋ ! ଲୋକେ ଆପଣଙ୍କୁ ଯେ "ଭୋଳାନାଥ" କହନ୍ତି ତାହା ଯଥାର୍ଥ, ଏ ଲୋକଟି ଏତେ କଷ୍ଟରେ ସୁଦ୍ଧା ଆପଣଙ୍କୁ ପାସୋରି ନାହିଁ ଅଥଚ ଆପଣ ଏ ଦୀନହୀନକୁ ପାସୋରି ପକାଇଅଛନ୍ତି, ଏ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ! ଏହାର ଦୁରବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଆପଣଙ୍କର କିଛିଏ ଅନୁଗ୍ରହ ହେଉ ନାହିଁ ?' ମହା-ଦେବ କହିଲେ "ପ୍ରିୟେ ! ମୁଁ କି କରିବି ଏହାର କପାଳରେ ତ ଧନ ଭୋଗ କରିବାର ଲେଖା ନାହିଁ ମୁଁ ଧନ ଦେଲେ ସେ କାହୁଁ ଭୋଗ କରି ପାରିବ ?" ଏହା ଶୁଣି ପାର୍ବତୀ କହିଲେ "ନାଥ ! ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ଚରଣ ଧରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି ଆପଣ ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ତାକୁ କିଛି ଧନ ଦେଉନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଉ ସେ ତାହା ଭୋଗ କରି ପାରୁଛି କି ନା" । ତହୁଁ ମହାଦେବଙ୍କର ଆଦେଶମତେ ନନ୍ଦୀ ଭକ୍ତ ଦରିଦ୍ରର ନିକଟସ୍ଥ ପଥ ଉପରେ ତୋଡ଼ାଏ ମୋହର ଥୋଇ ଦେଇ ଆସିଲେ, ହରପାର୍ବତୀ ଅଲକ୍ଷିତରେ ଆକାଶରେ ଥାଇ କୌତୁକ ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏଣେ ଖରା ପଡ଼ି ଗଲାରୁ ଦରିଦ୍ର ବୃକ୍ଷ ମୂଳରୁ ଉଠି ଗ୍ରାମ ଆଡ଼କୁ ଭିକ୍ଷା କରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ଯାଉଁ୨ ମନେ୨ ବିଚାରି କଲା "ପ୍ରତିଦିନ ଭିକ ମାଗି ଯାଏଁ କେବେ କିଛି ମିଳେ କେବେ ନାହିଁ, ଆଜି ଅନ୍ଧପରି ଆଖି ବୁଜି ଭିକମାଗି ବୁଲିବି ତାହାହେଲେ ଲୋକେ ଦୟା କରି ଅଧିକ ଭିକ୍ଷା ଦେବେ" । ଏହିତା ମନେ କରି ଦୁଇ ଚକ୍ଷୁ ବୁଜି ଅନ୍ଧପରି ବୁଲିବାକୁ ଲାଗିଲା, ଯାଉଁ୨ ପଥରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ-ମୁଦ୍ରାପୂର୍ଣ୍ଣ ଥଳିକି ଡେଇଁ ଚାଲିଗଲା ।

ପୁସ୍ତିକା ପଢ଼ି ମନରେ ଭୟ ହେଉଅଛି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କପାଳରେ କୁହ ମ ଅବା ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ଦଶା ନ ଘଟେ । ତେଣେ ତାହା

ପ୍ରଭୃତି ବଙ୍ଗଳାଦେଶରୁ ବାହାରଯିବା ସ୍ବରୂପରେ ଭୁମୂଳ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲାଗିଅଛି, ଏ ସମୟରେ ଏଣୁ ଉଖୁରା ଉଖୁର ହେଲେ ଯେବେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ହତାଶ ନ "ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଯେବେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆପତ୍ତି ତେବେ ପୂର୍ବେ ଯେପରି ଥିଲା ସେହିପରି ଥାଉ"। ତାହା ହେଲେ ବସ୍। ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବହୁକାଳର ଉତ୍କଳଦେଶ ଏକତ୍ର ହେବାର ଚିରପୋଷିତ ଆଶା ଯାହାକି ଏତେ କାଳେ ଫଳବତୀ ହେବାକୁ ବସିଅଛି ତାକୁ ଚିରକାଳପାଇଁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେବାକୁ ହେବ। ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଲେଖକ ଯେବେ ନନ୍ଦନ କାନନର ସୁଖ ଭୋଗ କରିବାର ଆଶା ମରୀଚିକା ଦେଖିଥାନ୍ତି ତେବେ ତାଙ୍କୁ ସବିନୟ ପ୍ରାର୍ଥନା ଯେ ଟିକିଏ ସମ୍ଭାଳିଯାଆନ୍ତୁ, ଅନେକ ସୁଖାଦ୍ୟ ସୁଖ ଏକାବେଳକେ ଗିଳି ପକାଇଲେ ଅଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ପ୍ରାଣ ସଂଶୟ ହେବ। ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅଛି "ଅତିଭୋଜନଂ ରୋଗମୂଳଂ ଆୟୁଃକ୍ଷୟକରଂ, ତସ୍ମାତ୍ ଅତି ଭୋଜନଂ ପରିହରେତ୍"।

ଲେଖକଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନାର ଯୌକ୍ତିକତା ଆଲୋଚନା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଦେଖାଯାଉ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଛିଡ଼ି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଯୁଞ୍ଜି ହେବାରେ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଅଣ। ପୁସ୍ତିକାରେ ପ୍ରକାଶ ଭାବରେ ଲେଖା ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଲେଖାର ଭଙ୍ଗୀରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣା ପଡ଼ୁଅଛି ଯେ ବଙ୍ଗଳାରେ ଜ୍ଞାନୀ, ଧନୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷ ପ୍ରଭୃତି ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଦରିଦ୍ର-ଅଜ୍ଞ ଓ ଅକର୍ମୁଆ ଓଡ଼ିଆ ପୁଏ ପାରି ଉଠୁ ନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶବାସୀ, ଯେଉଁମାନେ କି ଲେଖକଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନରେ, ଛଣ୍ଡା ଅଶିକ୍ଷିତ, ଗଜମୂର୍ଖ ଓ କୋଢ଼ିଅ ଅଟନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଉତ୍କଳୀୟମାନେ ଅତିରେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଚଢ଼ିବେ। ଛି। ଛି। ଏପରି ବାଞ୍ଛା ବଡ଼ ଅସାର ବାଞ୍ଛା ସୁତରାଂ ଜଗଦୀଶ୍ବରଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ରାଜ୍ୟରେ କଦାପି ସଫଳ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ। ସେହିକ ସମ୍ପ-

ଲଗରେ ପାଦ୍ ସ୍ପଙ୍ଗସାହେବ ଯେ କହିଥିଲେ ତୁମ୍ଭେମାନେ "honest rivalry,, (ସତ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତା) କର" ତାହାର ଫଳ କି ଏହି ? ପାଞ୍ଚଫୁଟ ଛଇଞ୍ଚ ଲେଖାଏଁ ଉଚ୍ଚ ଦଶଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥାଇଁ ଆପଣାର ଟେକ ରଖିବା ମାନସରେ ଯେବେ ତୁମ୍ଭେ ସଙ୍ଗୀ ନଅଜଣଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ କାଟି ପକାଅ ତେବେ ତାକୁ " ସତ୍ ପ୍ରତିଯୋଗିତା " ବୋଲାଯିବ କି ? ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ପାଞ୍ଚଫୁଟ ଦଶଇଞ୍ଚ ହୋଇ ପାର ତାହାହେଲେ ତୁମ୍ଭର ସଙ୍ଗି-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ତୁମ୍ଭର ଟେକ ରହିବ, ମଧ୍ୟ ସେପରି ଉନ୍ନତ ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବାରେ ତୁମ୍ଭର ପ୍ରଶଂସା ଭିନ୍ନ ନିନ୍ଦା ହେବ ନାହିଁ । ଅନ୍ତର ମନେକର ଏକପାଖରେ ନିକୃଷ୍ଟ ଓ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଲୋକ ତୁମ୍ଭ ମଧ୍ୟରେ ବର୍ତ୍ତମାନ, ତୁମ୍ଭେ କାହାକୁ ଆଦର୍ଶ କରି ଅନୁ-କରଣ କରିବ ? ଯେ ତୁମ୍ଭର ଆଦର୍ଶ ତାହା ନିକଟରୁ ଅନ୍ତର ହେବା ଉଚିତ କି ? ଅନ୍ତର ଗୋଟିଏ କଥା ମାନିଲୁଁ ତୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ବାସିଙ୍କର ମସ୍ତକ ମଣି ହୋଇ ସମସ୍ତ ସରକାରୀ,ବେସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ, ଓକାଲତି (ଅଉ ତୁମ୍ଭେ କାହିଁକି ଯୋଗ୍ୟ ଦେଖା ଯାଉ ନାହିଁ) ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କଠାରୁ ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ତାଙ୍କ ଅନ୍ନରେ ଧୂଳିପକେଇଲ, ବନ୍ୟ ଗଞ୍ଜାମର ଓଡ଼ିଆ ଭାଇମାନେ ଯେ ତୁମ୍ଭ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବେ, ସେମାନେ କଅଣ କରିବେ ? ସେମାନେ ତୁମ୍ଭର ଗୋଡ଼ ଚାଟିବେ କି ? ଅଉ ସମ୍ବଲପୁର ବାସୀ ? " ତୁମି ଯେ ଢଙ୍ଗରେ ତୁମି ସେ ଢଙ୍ଗରେ " ହେବେ କା ? ଭାଇ ପ୍ରାର୍ଥନାକାରୀ ! ତୁମ୍ଭେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶବାସିଙ୍କୁ ଯେପରି ବନ୍ୟପଶୁ ପ୍ରାୟ ମନେ କରୁଅଛ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସେପରି ଅକର୍ମଣ୍ୟ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ଅଧିକାଂଶ ମଦ୍ୟଗ୍ରସ୍ତ-ବଶୋଭୂତ କର୍ମକାର, ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଧପାଧପି ଚଳିବ ନାହିଁ, ପୁଣି ଆମ୍ଭେମାନେ ଏପରି ଅସାଧୁ ସ୍ୱାର୍ଥପର ବାଞ୍ଛା ମନରେ ରଖି ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଗୃପୁଡ଼ା ଖାଇ ଆସିବା । ପରନ୍ତୁ ଶତାଧିକ

ବର୍ଦ୍ଧ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ରହି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେ ଅନେକ ଉନ୍ନତି ହୋଇଅଛି ଓ ମଧ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତକୁ (ଅବଶ୍ୟ କଟେମ୍) ହେବ ଏଥିରେ ଦ୍ୱିରୁକ୍ତି ନାହିଁ ; ଏପରି ସ୍ଥଳେ କଳ୍ପିତ ଦଂଶଯୁକ୍ତ ଶୁଣ୍ଡ ଅବୃତାଙ୍ଗ ହୋଇ ଅନିଶ୍ଚିତ ଆଶାମରୀଚିକା ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଇବା ବାତୁଳତା ଭିନ୍ନ କି ବୋଲାଯାଇ ପାରେ ? ଲେଖକ ! ଏବେବେଳେ ସଚିଦାନନ୍ଦ ନାହାନ୍ତି କୋହଲେ ଭୂମ୍ୟାଧିକ ମଧ୍ୟମନାରାୟଣ ତୈଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାନ୍ତା !

ଲେଖକ ପୁସ୍ତିକାର ୩ୟ ପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି "ପଶ୍ଚାନ୍ତରେ ସ୍ଥିର ଧୀର୍ ଚିତ୍ତରେ ବିବେଚନା ନକରି ସ୍ୱାର୍ଥର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ କିମ୍ବା ଆତ୍ମପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଳାୟିତ ହୋଇ ଅଥବା ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷର ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧ ପଡ଼ି ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ ଏ ଘଟଣାରେ କୌଣସି ଏକମତ ସମର୍ଥନ କରିବେ ସେମାନେ କେବଳ ଆତ୍ମଘାତୀ ନୁହନ୍ତି ଅପିତ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ସମାଜଦ୍ରୋହୀ ଏବଂ ଭାବି ବଂଶଧରମାନଙ୍କର ସକଳ ଅମଙ୍ଗଳର ନିଦାନ ଅଟନ୍ତି ।" କଥାରେ କହନ୍ତି "ଗୋଦଣ୍ଡ ରେ ! ଗୋଡ଼ ତଳକୁ ଅନା" "Physician cure thyself' ଲେଖକ ମହୋଦୟ ! ଟିକିଏ କ୍ଷାନାନ୍ଧକଣ୍ଟାଜାତ୍ରାଗ ଚକ୍ଷୁ ଉନ୍ମୀଳନ କରି ଅନ୍ୟର ଉପରକୁ ନୁହେଁ ଆପଣା ହୃଦୟ ଭିତରେ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି କରନ୍ତୁ ତ ? କେଉଁ ଦୁର୍ବୃତ୍ତି, ଓକାଲତି ପ୍ରଭୃତି ପରର୍ ଅନ୍ନରେ ଧୂଳି ଦେବା ଓ ଆକାଶକୁସୁମ ବହୁ ବଡ଼ ଖେତାବ ଅଭିଲାଷ ତହିଁରେ ବଳବାନ୍ ହୋଇ ରକ୍ତକୁ ଆପଣଙ୍କର ମସ୍ତକକୁ ପ୍ରେରଣ କରୁଅଛି ? ଏ ଜାଡ଼ଦିନରେ ଏଠାରେ ବରଫର ଅଭାବ ସୁତରାଂ ପଦର ପୋଷଣାରୁ ହାଣ୍ଡିଏ ପଙ୍କ ଆଣି ଶୀଘ୍ର ଆପଣଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ନ ଥୋଇଲେ ରକ୍ତାଧିକ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଆପଣଙ୍କର ମସ୍ତକର ଧମନୀ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ! ଅଧିକ କହିବ କେଉଁ ? ସାଧୁମାନଙ୍କରେ ତୁମ୍ଭେ ବଙ୍ଗଳାର ସୁଶାସନ ଛାଡ଼ି ବେଆଇନୀ (non-regulation) ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ରୁଣ୍ଡି ହେବାକୁ କେହି କି ପସନ୍ଦ କରୁଅଛ ? ତୁମ୍ଭର ସଂଖ୍ୟା କେତେ ?

ଗମାଭାଇ, ମଦନାଭାଇ, ଆଉ ମୁଁ ଏହି ନା ? ଗଞ୍ଜାମୀ ଭାଇ ! ସମ୍ବଲପୁରଅ ଭାଇମାନେ ! ସାବଧାନ ! ମଦ୍ରଗଳୁ ଯାଇଁ କାନ୍ଦାରରେ ନ ପଡ଼ ! ! ! ଗତ ସମ୍ମିଳନୀ ସମୟରେ କଟକକୁ ଆସି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଭଲ ବୋଲି ଯେବେ ମନେ କରଥାଅ ତେବେ ଏ ପୁସ୍ତକଫୁସଲରେ ଭୁଲିବ ନାହିଁଟି !

ଏବେ ଲେଖକଙ୍କର ଯୁକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର କିଞ୍ଚିତ ସମାଲୋଚନା କରାଯାଉ ।

ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀଙ୍କୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରଖା ଯିବାପାଇଁ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଯେ ଆବେଦନପତ୍ରମାନ ପଠାଯାଇଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଆବେଦନପତ୍ରରେ ମିଶ୍ରିତ ଓଡ଼ିଶାକୁ ବଙ୍ଗଳା ଶାସନାଧୀନରେ ରଖାଯିବା ନାହିଁରେ ବଙ୍ଗଳା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ଶାସନାଧୀନ କରାଯିବାର ଯେ ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଥିଲା ତାହାର କାରଣ ଲେଖକ କହନ୍ତି କି "ସେତେବେଳେ କୌଣସି ମତେ ଏକତ୍ରିତ ହେବା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ସେମାନେ ଏକଜାତି ଏବଂ ଏକଭାଷୀ, ଛିନ୍ନ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବରେ ଏଣେ ତେଣେ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ବ୍ୟାକୁଳ ଚିତ୍ତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ବିଚାର ନ କରି ଏକତ୍ର ମିଳିତ ହେବା ସକାଶେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଶ୍ରୀସମ୍ମୁଖରେ ଗୁହାରି କରିଥିଲେ ।" ଏ ଯୁକ୍ତି ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଆବେଦନକାରୀମାନେ ଏତେ ବ୍ୟାକୁଳଚିତ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ ସେମାନଙ୍କର ଆବେଦନପତ୍ରରେ "କେଉଁ ଶାସନାଧୀନରେ ରହିବେ" ଏତେ ବଡ଼ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ କଥାଟାର ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ସୁଦ୍ଧା ଭୁଲି ଗଲେ । ଏ କଥା ଯେବେ ଠିକ ହୁଏ ତେବେ ଏଥିରୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ହେଉଅଛି ଯେ ଉକ୍ତ ଆବେଦନପତ୍ର ମାନ ସୁବିଚାର ପୂର୍ବକ ଲେଖାଯାଇ ନ ଥିଲା, କଣ କେତେ ଅପରିଣାମଦର୍ଶୀ ନିତାନ୍ତ ତରତରିଆ ଭାବରେ ଯେନ ତେନ ପ୍ରକାରେଣ କରି ଖଣ୍ଡେ ଦରଖାସ୍ତ ଲେଖି ଗୁଞ୍ଜି ଦେଇଥିଲେ । ଯେବେ

ଏପରି ହୋଇ ଥାଏ ତେବେ ସେ ଆବେଦନପତ୍ର ମାନଙ୍କର ମୂଲ୍ୟ କେତେ ? ଏ ତ ପିଲା ଖେଳ ? ଫଳତଃ ଆବେଦନକାରୀମାନେ କେବଳ ଦେଶ ମିଶ୍ରଣର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍ଧି କରି ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଆବେଦନପତ୍ରମାନଙ୍କରେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲେ, ଶାସନ ପରିବର୍ତ୍ତନର କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରକୃତରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଅପେକ୍ଷା ବଙ୍ଗଳାର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ଯେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଓ ସୁବିଧାଜନକ ତାହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି, ଭାଗ୍ୟକୁ ଏହା ମିଳେ, ବୋଧ କରୁଁ ସ୍ୱୟଂ ଲେଖକଂ ମଧ୍ୟ ଏ ପ୍ରଣାଳୀର ଦୋଷ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ଓ ତାଙ୍କର ଲେଖାରେ ମଧ୍ୟ ଏମନ୍ତ କରିବାକୁ ସେ ସାହସୀ ହୋଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ "ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱର୍ଗଲାଭ କରିବୁଁ" କେବଳ ଏହି କଥା କହି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଫୁସୁଲାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରିଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ "ବଙ୍ଗଳା ନରକ ଅତଏବ ପରିତ୍ୟାଜ୍ୟ" ଏପରି କହିବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ହୋଇ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳା ଯେବେ ମନ୍ଦ ନୁହେ ତେବେ ତାକୁ ଛାଡି ଭବିଷ୍ୟତ ଅନିଶ୍ଚିତ ସୁଖର ଆଶାମରୀଚିକାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିବା ଉଚିତ କି ନା ତାହା ପାଠକ ଭଲ ଦେଖିବେ । ଆଉ ଯେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ତାହାର ସୁଖ କୌଣସିଠାରେ ନାହିଁ ଏହା ନିଶ୍ଚୟ ।

ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ ଲେଖକ କହନ୍ତି କି "ଶାସନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ଚତୁର୍ବିଧ । ପ୍ରଥମ ଚିଫ୍ କମିଶନରର ଲାଭ କରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାସନାଧୀନରେ ରହିବା; ଅବଶିଷ୍ଟ ତିନପ୍ରକାର ମାନ୍ଦ୍ରାଜ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ କିମ୍ବା ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା । ଚିଫ୍ କମିଶନର ଲାଭ କରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାସନାଧୀନରେ ରହିବା ସ୍ୱର୍ଗଲାଭ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାସନଲାଭ କରି ଅବଶ୍ୟ କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟ ଏବଂ କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାକୁ ନ ପଡୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏପରି ଦୃଢ଼ଭାବେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା

ଅଦୌ ଅସଙ୍ଗତ ନୁହେ ।" ଏହା କହି ଲେଖକ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ଯେ ଯେବେ ବେରାର ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଯାଏ ତେବେ ତାହାର କ୍ଷେତ୍ରଫଳ ଓ ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିଫ୍ କମିଶନର ପାଇଁ ତ ପ୍ରଚୁର ହେବ ଓ ରାଜସ୍ୱ ଅଧିକ ହେବାରୁ ବ୍ୟୟକୁ ମଧ୍ୟ ନିଅଣ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଚିଫ୍‌କମିଶନର ଲାଭ କରିବା ସୁଖର ବିଷୟ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ତାହା ଯେବେ ସର୍ବାଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଠବ ହୁଏ ତେବେ ବାଞ୍ଛନୀୟ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚିଫକମିଶନର ବହୁ ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ସୁତରାଂ ତନ୍ନିମିତ୍ତ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ଅରଣ୍ୟରେ ରୋଦନ ମାତ୍ର । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଆପଣାର ଆୟ ବ୍ୟୟ କଥା ଭଲ ବୁଝନ୍ତି; ସେ ପକ୍ଷେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯୋଗ୍ୟ ନୋହୁଁ । ପୁଣି ଯେଉଁଠାରେ ବହୁ ବ୍ୟୟର କଥା ସେ ସ୍ଥଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ କନାକଟା କରି ଭିକାର ଝୋଲି ମେଲାଇ ବସିଲେ କିଏ ଦୟା କରିବ ? ବିଶେଷତଃ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଶାସନାଧୀନରେ ରଖିଅଛନ୍ତି ତହିଁରେ ଯେ ସ୍ଥଳେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କୌଣସି ଅସୁବିଧା ବା ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟିର କାରଣ ନାହିଁ ସେ ସ୍ଥଳେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଯେବେ ଅଧିକ ସୁଖଲାଭ ଆଶାରେ ତାଙ୍କୁ ଅଧିକତର ବ୍ୟୟ ଭାର ବହନ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଁ ତେବେ ସେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏପରି ଅନ୍ୟାଯ୍ୟ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବେ କାହିଁକି ? ତେବେ ଆମ୍ଭେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏକ ମୂଳ ହୋଇ ଅନେକଦିନ ଏକତ୍ରରେ ରହିଲା ଉତ୍ତାରୁ ଯେବେ କୌଣସି ସମୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଶାସନର ଫଳ ଭୋଗ କରିବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ହେବୁଁ ତେବେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ସ୍ୱୟଂ ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହେବେ ନାହିଁ । ତାହା ସମୟ ସାପେକ୍ଷ, ସେ ସମୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ମିଳୁଅଛି ତାହା ମିଳୁ ଅଧିକ ଖୁଡ଼ାଏ ଲୋଡ଼ିବାର ଭଲ ନୁହେ । ଭଣ୍ଡୁର ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା, ଧନ, ଦୌଲତ ଯାହା ମାଗେ

ତାହା ତାଙ୍କୁ କେହ ଦେବ ନାହିଁ, ଦାତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ସେ ଦିଅନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏତେବେଳେ ଡେପୁଟେସନ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେ । ତଦ୍‌ବାଦ ମିଶ୍ରିତ ଓଡ଼ିଶାକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲେଖକ ଯେ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ସେ ଯୁକ୍ତି ଯଥାର୍ଥ ଅଟେ, ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଇଚ୍ଛା ।

ଏଥି ଉତ୍ତାରୁ ପ୍ରଧାନ କଥା ଅର୍ଥାତ୍ ମିଶ୍ରିତ ଓଡ଼ିଶା ବଙ୍ଗଳାସଙ୍ଗେ ରହିବ କି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବ ? ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖକ ଯେ ଯୁକ୍ତିମାନ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ତହିଁର ସମାଲୋଚନା କରି ଯାଉଅଛୁ ତହିଁରୁ ପାଠକମାନେ ଦେଖିବେ ଲେଖକଙ୍କର ଯୁକ୍ତି କେତେଦୂର ସମୀଚୀନ । ଲେଖକ କହନ୍ତି "ଆମ୍ଭେମାନେ କୌଣସି ଏକପକ୍ଷର ପୋଷଣ ନ କରି ସାଧାରଣଙ୍କ ବିଚାରାର୍ଥେ ନିମ୍ନରେ କେତେକ ବିଷୟ ଲେଖୁଅଛୁଁ ※※※ " କିନ୍ତୁ ପୁସ୍ତିକା ଖଣ୍ଡିକ ଆଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ପାଠ କଲେ ସହଜରେ ଜଣାଯିବ ଯେ ମିଶ୍ରିତ ଉତ୍କଳପ୍ରଦେଶକୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଶାସନାଧୀନରେ ରଖାଯିବାପାଇଁ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ଆବେଦନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଫୁସଲାଇ ମଜାଇବା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତିମାନଙ୍କର ସମାଲୋଚନା ନିମ୍ନେ ପୃଥକ ରୂପେ ସଂକ୍ଷେପରେ କରଯାଉଅଛୁ ।

୧ । ଲୋକ ସଂଖ୍ୟା—ଏ ଯୁକ୍ତିରେ ଭବିଷ୍ୟତ କଳ୍ପିତ ବଙ୍ଗବିହାର ଯେ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଅଛି ତାହା ୬,୭୫,୨୦,୪୮୪ ନ ହୋଇ ୬,୭୫,୦୦,୪୮୪ ହେବ (ଭାରତ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣର ୭୮ ଦଫା ଦେଖ) ଯାହା ହେଉ ଏ ଭୁଲରେ କିଛି ଆସେ ଯାଏ ନାହିଁ । ଏ ଯୁକ୍ତିରେ ଲେଖକ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ଯେ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଶତକଡ଼ା ୧୬ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଶତକଡ଼ା ୪୦ ହେବ; ପୁଣି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅବଶିଷ୍ଟ ୬୦ ଦଶଟି ପ୍ରଧାନ ଜାତିର

ଲୋକ ; ଅନ୍ୟତ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ମରହଟ୍ଟା ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ । ଏ ଯୁକ୍ତିର ମର୍ମ କିଛି ବୁଝା ଯାଉ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ଥାଇ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଶତକଡ଼ା ୧୬ ହେଲେ କି କ୍ଷତି ହେବ ଆଉ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଶ ହେ ୪୦ ଓଡ଼ିଆ ହେଲେ କି ଲାଭ ହେବ ? ଲେଖକ କି ମନେ କରନ୍ତି ଯେ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ଥିଲେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ମତ (Vote) ନିଆଯିବା କାଳରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମତ ଅଳ୍ପ ହେବା ଯୋଗୁଁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହେବ ? ଯେବେ ତାହା ହୁଏ ତେବେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ମଧ୍ୟ ଫଳ ତଦ୍ରୂପ ହେବ । ସୁତରାଂ "ଢେଙ୍କି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ଧାନ କୁଟିବ" ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଭିନ୍ନ ଲୋକେ ପ୍ରଧାନତଃ ଦୁଇ ଜାତି—ମର୍ହଟ୍ଟା ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ । ଏବେ ଦେଖାଯାଉ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ବଙ୍ଗାଳି ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଥିବା ଭଲ କି ମର୍ହଟ୍ଟା ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା ଭଲ । ପ୍ରଥମତଃ ଭାଷା—ବଙ୍ଗଳା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଯେତେ ମେଳ ଓଡ଼ିଆ ମର୍ହଟୀ ବା ଓଡ଼ିଆ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭାଷାରେ ତେତେ ମେଳ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ନ ଶିଖିଥିବା ବଙ୍ଗାଳି ଅକ୍ଲେଶରେ ଓଡ଼ିଆ ବୁଝିପାରେ ଓ ଓଡ଼ିଆ ସାମାନ୍ୟ ଲୋକେ ସୁଦ୍ଧା ବଙ୍ଗଳାରେ ଯାଇଁ ଘରଉ ଗୃହକେର କି କୁଲିଗିରି କର୍ମ କରି ଆପଣା୨ ମୁନିବମାନଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ସହଜରେ ବୁଝି ଚଳପ୍ରଚଳ ହେଉ ଅଛନ୍ତି; ଏଣୁ ଯୋଗୁଁ କି ଗୃହକେର କି ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କି ଅନ୍ୟପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ହେଉ ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଅଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ କଥା ତେଣେ ଥାଉ କେତେଜଣ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆ ମର୍ହଟୀ ଭାଷା ବୁଝି ପାରନ୍ତି ? ବଙ୍ଗଳା ଅପେକ୍ଷା ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଭାଷାସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମେଳ ଅଧିକ ନୁହେଁ, ପୁଣି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ଛତିଶଗଡ଼ୀ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଏକପ୍ରକାର କଡ଼ମଡ଼ିଆ ଭାଷା । ଭାଷା ବୁଝିପାରିବା ଦେଶ ମିଶ୍ରଣ ପକ୍ଷେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ବିଷୟ, ପ୍ରଧାନତଃ

ସେହି କାରଣରୁ ବଙ୍ଗଳାଙ୍ଗ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଏକହିତ କରି ବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହେଉଅଛି । ଭାଷା ବିଭ୍ରାଟ ଯୋଗୁଁ ଶାସନପ୍ରଣାଳୀ ବହୁ ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ଓ ଅସୁବିଧାଜନକ ହୋଇ ପଡ଼େ, ଏ ଅସୁବିଧା ଓ ବ୍ୟୟ ଗଞ୍ଜାମ ଯୋଗୁଁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କୁ ବହନ କରିବାକୁ ହେଉଅଛି, ସେ କାରଣରୁ ଗଞ୍ଜାମ ପ୍ରଦେଶକୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ହତାରୁ ପୃଥକ୍ କରିଦେବାର ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଅଛି । ପୁଣି ଏହି କାରଣରୁ କିଛିଦିନ ପୂର୍ବେ ସମ୍ବଲପୁରର ଅଦାଲତମାନଙ୍କରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉଠିଯାଇ ଯେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ରହିତ ହୋଇ ଉକ୍ତ ଅଦାଲତମାନଙ୍କରେ ପୁନର୍ବାର ଓଡ଼ିଆ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ସମସ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ଅସୁବିଧା ଯୋଗୁଁ ଯେବେ ଏ ଦେଶର କଚେରିମାନଙ୍କରେ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ହୁଏ ତେବେ କି ଦଶା ହେବ ? ପଶ୍ଚାତ୍‌ରେ ଶତାଧିକବର୍ଷ କାଳ ଓଡ଼ିଶା ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କଚେରିର ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ରହିଅଛି ତହିଁରେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କେବେହେଁ କୌଣସି ଅସୁବିଧା ଅନୁଭବ କରି ନାହାନ୍ତି । ହାକିମ ବଦଳି ପକ୍ଷେ ଏ ଅସୁବିଧା ବଡ଼ ବାଧା ଜନକ, କିନ୍ତୁ ସେପରି ଘଟଣା ଓଡ଼ିଶାରେ କଦାପି ହୋଇ ନାହିଁ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଛାଡ଼ି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା କେତେଦୂର ଯୁକ୍ତିସଙ୍ଗତ ତାହା ପାଠକମାନେ ଭଲ ଦେଖିବେ ।

ଅନ୍ୟର ଗୋଟିଏ କଥା । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ସହର ମାନଙ୍କରେ ଅକ୍‌ଟ୍ରୋଇ (Octroi) ବୋଲି ଗୋଟିଏ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି । ଏହି କରରୁ ବର୍ଷକେ ପ୍ରାୟ ନଅଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ଆଦାୟ ହୁଏ । ସହରମଧ୍ୟକୁ ଯେ ସକଳ ଖାଦ୍ୟାଦ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକ୍ରୟ ହେବାକୁ ଆସେ ତହିଁ ଉପରେ ମାସୁଲ ନେବାକୁ ଅକ୍‌ଟ୍ରୋଇ ବୋଲିଯାଏ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଭଳି କର ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା ଜାଣୁ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଯେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଏ କରଭାର ବହନ କରିବାକୁ ହୁଏ ତେବେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ବାକି ରହିବ ନାହିଁ ।

ଲେଖକଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଯୁକ୍ତି ଐତିହାସିକ ସମ୍ବନ୍ଧ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖକ କହନ୍ତି "ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହାସିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ସମସ୍ତଙ୍କ ଜଣା, ପଲ୍ଲିଗ୍ରାମରି ସ୍ଥାନେ ଅଦ୍ୟାପି ଅନେକ ବୃଦ୍ଧ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ପିତୃପିତାମହଙ୍କଠାରୁ ତାହାଙ୍କର ରାଜ-ଧାନୀ ନାଗପୁରର କଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ବନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନେ ରଖିଅଛନ୍ତି, ଭାରତ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ମଧ୍ୟପ୍ର-ଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶା ସମ୍ମିଳନ ସପକ୍ଷେ ଏହା ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ବୋଲି ଲେଖିଅଛନ୍ତି । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ କହିବାନୁସାରେ ଉପସ୍ଥିତ ଘଟନାରେ ଏହି ଐତିହାସିକ ସମ୍ବନ୍ଧର ସେପରି କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱ ନ ଥିଲେହେଁ ବଙ୍ଗଳା ସହିତ ତୁଳନାରେ ଏହା ଉଲ୍ଲେଖ ନ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ତ୍ରୁଟି ।।"

ଲେଖକ ଅବଲୀଳାକ୍ରମେ ଅତି ସାବଧାନରେ ଲକ୍ଷିତ ବଙ୍ଗଳାର ପକ୍ଷପାତ ଫଳ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣରେ ଯେ ତ୍ରୁଟି ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଦେଖାଯାଉ ତାହାର ଗୁରୁତ୍ୱ କେତେ ? ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ଐତିହାସିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଗଲେ ଅଗ୍ରେ ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶର ଇତିହାସର କିଞ୍ଚିତ୍ ଆଲୋଚନା କରିବାର ଉଚିତ, ଅତଏବ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ସେ ବିଷୟ ନିମ୍ନେ ଉଲ୍ଲେଖ କରା ଯାଉ-ଅଛି । ସେ ପ୍ରଦେଶର ପୁରାବୃତ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅପ୍ରାପ୍ତ—ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସାତପୁର ଉଚ୍ଚପ୍ରଦେଶରେ ଯବନମାନେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ—ଦଶଠାରୁ ତେର ଶତାବ୍ଦୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରବଂଶୀୟ ରାଜପୁତମାନେ ଜବଲପୁରର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱସ୍ଥ ରାଜ୍ୟଖଣ୍ଡରେ ଓ ମାଲେୱାର ପ୍ରମାରର ରାଜାମାନେ ସାତପୁରର ଦକ୍ଷିଣର ରାଜ୍ୟଖଣ୍ଡରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ—ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ପ୍ରାୟ ସମଗ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଗଣ୍ଡ-ମାନଙ୍କର ଅଧୀନସ୍ଥ ହେଲା ଏମାନଙ୍କର ଅଧୀନରେ ପ୍ରାୟ ଅନେକ

ଉନ୍ନତ ହୋଇଥିଲା, ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ୧୭୪୧-୧୭୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ ଭୋଂସଲା ବଂଶୀୟ ରାଜାମାନେ ଦେଓଗଡ଼, ଚାନ୍ଦା ଓ ଛତିଶଗଡ଼ରେ ରାଜତ୍ୱ କଲେ ଏବଂ ଗଣ୍ଡବଂଶୀୟ ଶେଷରାଜା ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ପରାସ୍ତ ହେଲେ। ଏହି ସମୟରୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଇତିହାସ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସର ସମ୍ପର୍କ ହେଲା। ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ଏତେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ହୋଇ-ଥିଲା ଯେ ପିଣ୍ଡାରି ନାମରେ ଏକଦଳ ଦସ୍ୟୁ ସେ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ଉଦ୍ଭୁତ ହୋଇ ଲୁଟପାଟ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ। ମର୍ହଟ୍ଟାମା-ନଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ କି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ କି ଓଡ଼ିଶା କୌଣସିଠାରେ ଶୁଭଜନକ ନ ଥିଲା। ଏମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ଦେଶକୁ ଲୁଟପାଟ କରି ଏପରି ଧ୍ୱସ୍ତ ବିଧ୍ୱସ୍ତ କରୁଥିଲେ ଯେ କୌଣସିଠାରେ ମୁଠିଏ ଚାଉଳ ମିଳି-ବାର ସମୟ୨ରେ କଠିନ ହେଉଥିଲା। ଏମାନଙ୍କର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଓଡ଼ି-ଶାରେ ମଧ୍ୟ ବିଲକ୍ଷଣ ଅନୁଭୂତ ହୋଇଥିଲା। ଲେଖକ ଯେ କହି ଅଛନ୍ତି ଯେ ପଲ୍ଲୀଗ୍ରାମର ସ୍ଥାନେ୨ ଅଦ୍ୟାପି ଅନେକ ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ ପିତୃ ପିତାମହମାନଙ୍କଠାରୁ ତଦାନୀନ୍ତନ ରାଜଧାନୀ ନାଗପୁରର କଥା ଶୁଣି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ସମ୍ବନ୍ଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମନେ ରଖିଅଛନ୍ତି" ତାହା ବଡ଼ ଠିକ, ମର୍ହଟ୍ଟାମାନଙ୍କର ଉତ୍ପାତ ତିନିପୁରୁଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ମନରୁ ପାସୋରି ଯାଇ ନାହିଁ। ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ "ମର୍ହଟ୍ଟା" ଶବ୍ଦଟା ଓଡ଼ିଶାରେ କଳଙ୍କିତ ଓ ଭୟ ସୂଚକ ଯେପରି କି " ମର୍ହଟ୍ଟି ହୋତା—ଚତୁର୍ ଯୋତା" "ମର୍ହଟ୍ଟି ବୁଢ଼ା —ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ"। ଏବେ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସରୁ ଦୁଇ ଏକ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଦେଖାଯାଉ ଏହାର ସମ୍ବନ୍ଧ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଇତି-ହାସ ସଙ୍ଗେ କେତେଦୂର ଗାଢ଼। ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ୧୫୬୮ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା। ଏହି ବର୍ଷ କଲାପା-ହାଡ଼ ଏହାକୁ ମୁସଲମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ କଲା। ଏହି ସମୟରୁ ୧୭୫୧

ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହା ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଥିଲା । ସେହି ସାଲରେ ବଙ୍ଗଳାର ନବାବ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ସନ୍ଧି ହେଲା ସେହି ସନ୍ଧିର ସର୍ତ୍ତ ଅନୁସାରେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବଙ୍ଗଳା ରାଜସ୍ୱର ଚୌଥ ଓ ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ । ପୁଣି ୧୮୦୩ ସାଲରେ ଇଂରାଜମାନେ ଏହା ଅଧିକାର କଲେ । ଅତଏବ ଦେଖାଯାଏ ୧୭୫୧ ସାଲଠାରୁ ୧୮୦୩ ସାଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ୫୨ବର୍ଷ କାଳ ଓଡ଼ିଶାରେ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଏହି କାଳ ମଧ୍ୟରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଇତିହାସ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସର ସମ୍ବନ୍ଧ । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି କୌଣସି କୀର୍ତ୍ତି ରଖି ଯାଇ ନାହାନ୍ତି ଯଦ୍ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଏ ଦେଶରେ ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇପାରନ୍ତା, ତେବେ କଟକର ପୂର୍ବରେ ଖୁରୁନ୍ଦ ଅଗଣ୍ଡାଠାରେ ଯେ ପୋଡ଼ାଯାଗା ଅଛି ତାହା ଏତେଦୂର ଉପକାରୀ, ବା ଶିଳ୍ପନୈପୁଣ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶକ, ବା ବୃହତ୍ ନୁହେଁ ଯହିଁରେ କି ଏହାର ନିର୍ମାତା ସ୍ମରଣୀୟ ହୋଇପାରେ । କିନ୍ତୁ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାସୋର ଯାଇ ନାହିଁ । ଏହିତ ଗଲା ଐତିହାସିକ ସମ୍ପର୍କ । ଏଥିପାଇଁକି ଓଡ଼ିଆମାନେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା କେତେଦୂର ବାଞ୍ଛନୀୟ ତାହା ପାଠକମାନେ ଭାଳି, ଦେଖନ୍ତୁ ।

ତୃତୀୟ ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥିତି । ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଲେଖକ କହନ୍ତି କି "ଓଡ଼ିଶା ଏପରି ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ଯେ ଏହା ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରାକୃତିକ ଅଙ୍ଗପରି ଜଣା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ଦକ୍ଷିଣ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଏହା ବଙ୍ଗଳାର ବିକୃତ ପ୍ରସାରଣ ମାତ୍ର । ଏହି ହେତୁରୁ କତିପୟ ଲୋକ ଏହାକୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିବା ଲାଗି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନେ ଏକାଧିକ ଥର ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଥିଲେ । ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଏହା ତାଙ୍କ ପତ୍ରରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଅଛନ୍ତି । ବାସ୍ତବରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶା ମିଶିଲେ ତାହାର ଏ ବିକୃତ ଆକାର ରହିବ ନାହିଁ । ତାହା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ସୁନ୍ଦର ଅଙ୍ଗପରି ଦେଖାଯିବ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଏବଂ

ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ କି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ସୀମାନ୍ତ ବାମଣ୍ଡା କିମ୍ବା ସୋନପୁର ରାଜ୍ୟ ଅତିକ୍ରମ କରି କେହି ଯାତ୍ରୀମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ଜଳ-ବାୟୁ କିମ୍ବା ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ନୈସର୍ଗିକ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖି ପାରିବେ ନାହିଁ; ବରଂ ଏକ ପ୍ରଦେଶ ଅନ୍ୟର ସ୍ୱାଭାବିକ ବିକୃତ ଅଙ୍ଗପରି ବୋଧ ହେବ । ଅଧିକନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶର ପ୍ରଧାନ ନଦୀ ମହାନଦୀଦ୍ୱାରା ଉଭୟ ପ୍ରଦେଶର ସ୍ୱାଭାବିକ ସଂଯୋଗ ନିବିଡ଼ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି । ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶର ଯଦି କୌଣସି କାଳେ ସମୁଦ୍ର ସହିତ ସଂଯୋଗ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ ତାହା ହେଲେ ଓଡ଼ିଶାର ମିଶ୍ରଣ ବ୍ୟତିରେକେ ତାହା କଦାପି ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ସମୁଦ୍ର ଛଡ଼ା ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରାକୃତିକ ସଂଯୋଗ ନାହିଁ, ବରଂ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା କିମ୍ବା କାନ୍ଥି ଲୁ ଓଡ଼ିଶା ସାମିଲ କଲେ କାଂଶ ବାଂଶ ନଦୀ ସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟବଧାନରୂପେ ବିଦ୍ୟମାନ ।”

ଭାରତବର୍ଷର ମାନଚିତ୍ର ଦେଖିଲେ ଭଲରୂପେ ବୁଝାଯିବ ଯେ ଓଡ଼ିଶା ବଙ୍ଗଳାର ବିକୃତାଙ୍ଗ ନୁହେଁ, ବରଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ସମ୍ବଲ-ପୁର ଓ ତହିଁର ଉତ୍ତର ପୂର୍ବଭାଗ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ବଙ୍ଗଳାର ଅଙ୍ଗ ସୁଡୌଲ ହୋଇଯିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବରଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଜଣ୍ଡ଼ା ଅଂଶ ବଙ୍ଗଳା ଭିତରେ ପଶିଯାଇଅଛି । ଅବଶ୍ୟ ବେରାର ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ମିଶିଲେ ଆକାର ଭଲ ଦିଶିବ ।

ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ ବୋଲି ଲେଖକ ଯାହା କହିଅଛନ୍ତି ତାହା ବରଂ ଓଡ଼ିଶାର ଗଡ଼ଜାତ ଅଂଶ ପକ୍ଷେ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଖଟି ପାରେ କିନ୍ତୁ ମୋଗଲବନ୍ଦି ସଙ୍ଗେ ବଙ୍ଗଳାର ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଅଧିକ ଏ

ବିଷୟରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦେଲେ ଲେଖକଙ୍କ ଭ୍ରମ ଉତ୍ତମରୂପେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ନଡ଼ିଆଗଛ ଉତ୍ତମରୂପେ ବଢ଼େ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ନଡ଼ିଆ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମେଳ ନ ଖାଇ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ମିଳୁଅଛି । ନଡ଼ିଆଗଛର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ବୃଦ୍ଧି ଦେଶର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ପୁଣି ବଙ୍ଗଳାପରି ଓଡ଼ିଶାର (ମୋଗଲବନ୍ଦି ମାଲି-ଲର) ମାଟି ତଳେ ବାଲି ମିଳେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଉପରୁ ଅଳ୍ପ ମାଟି କାଢ଼ିଦେଲେ ତଳେ ପଥର ବାହାରେ ।

ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଭୂମି ପଥୁରିଆ, ଓଡ଼ିଶାର ଭୂମି ମାଟି ଓ ବାଲି । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ନଦୀର ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ ଓ ସେ ନଦୀମାନ ଅପ୍ରଶସ୍ତ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ବଡ଼ବଡ଼ ନଦୀର ସଂଖ୍ୟା ବହୁତର; ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ଭୂମି ସମୁଦ୍ରର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଥିବାରୁ ତହିଁର ଜଳ-ବାୟୁ ଲୁଣା, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଜଳ ବାୟୁ ମିଠା, ବାତଜ୍ୱର (ଶ୍ଳୀପଦ ରୋଗ) ଓ କୋଷବୃଦ୍ଧି ରୋଗ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବଳ ଏପରି ରୋଗର ସଂଖ୍ୟା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଅତି ବିରଳ । ଏହି ସକଳ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଘଟନାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯିବ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମେଳ ନ ଖାଇ ବରଂ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ଅଧିକାଂଶରେ ମିଳେ । ମହାନଦୀ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ବାହାରି ଓଡ଼ିଶାରେ ସମୁଦ୍ରରେ ପଡ଼ିଅଛି ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଏହାର ଯେଉଁ ଅଂଶ ଅଛି ତାହା ଅକର୍ମଣ୍ୟ, ବର୍ଷକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାସ ଏଥିରେ ନୌକା ଗତାୟାତ କରେ, ଅନ୍ୟ ସମୟରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିବାକୁ ହେଲେ ହିଂସ୍ରପଶୁସଙ୍କୁଳ ପର୍ବତ ଅରଣ୍ୟର ଭିତରେ ପଦବ୍ରଜେ ଆସିବାକୁ ହୁଏ, ନଚେତ୍ ରେଳବାଟେ କଟକ ଗଲାପରି ବେଙ୍ଗଲ-ନାଗପୁର ରେଲ ପଥରେ ବଙ୍ଗଳାର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ବୁଲିଆସିବାକୁ ହୁଏ ।

ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶାନ୍ତର୍ଗତ ମହାନଦୀର ଅଂଶ ମାତ୍ରେ ଅତି ଅପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ବୃହତ୍ ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡମାନ (ବଗଡ) ରୁଦ୍ଧ ରହିଥିବାରୁ ବର୍ଷାକାଳରେ ମଧ୍ୟ ତହିଁରେ ନୌକା ଗତାୟାତ ପକ୍ଷେ ବିପଦ ଘଟେ, ପୁଣି ସମ୍ବଲପୁରର କଛି ଉପରୁ ଅନ୍ତର ଉପରକୁ ନୌକା ଯିବା ଆସିବାର ପଥ ନାହିଁ ବୋଲିଲେ ଚଳେ । ସୁତରାଂ ସମ୍ବଲପୁରକୁ ବାଦ ଦେଲେ ମହାନଦୀର ଆଉ ଯେ ଅଂଶ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଅଛି ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ବାଣିଜ୍ୟାଦିର କୌଣସି ଉପକାର ହୁଏ ନାହିଁ । ମହାନଦୀ ବାଟେ ଯେ ନୌକାମାନ ଗତାୟାତ କରେ ସେମାନ ବଡ଼ ଅପ୍ରଶସ୍ତ (ଟୌଡ଼ାଡଙ୍ଗା ଏ ପଥର ଉପଯୋଗୀ ନୁହେ) ସୁତରାଂ ତହିଁରେ ଅଳ୍ପ ଦ୍ରବ୍ୟ ବୋଝାଇ ହୋଇଥାଏ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶା ମିଶିଲେ ମହାନଦୀର ବାଣିଜ୍ୟର ଯେ ଅପାର ଉନ୍ନତି ହେବ ତାହା କୃଷ୍ଣା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ କି ଲେଖକ ତାହା ଦେଖାଇ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି, ଶାସନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ମହାନଦୀର କାଠି, ଖୋଳ ଉଜୁଡ଼ା ଓ ଗଭୀର କରାଯିବ ବୋଲି କି ସେ ମନେ କରୁଅଛନ୍ତି ? ଓଡ଼ିଶା ଯେଉଁ ଶାସନାଧୀନରେ ରହୁନା କାହିଁକି ମହାନଦୀ ଯେପରି ଅଛି ସେହିପରି ଥିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଙ୍ଗଲ ନାଗପୁର ରେଲଦ୍ୱାରା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବାରୁ ମହାନଦୀର ବାଣିଜ୍ୟ କମି ଯାଇଅଛି ଭବିଷ୍ୟ-ତକୁ ଏହାର ଉନ୍ନତି ହେବାର ଆଶା ନାହିଁ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶା ରେଲଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସିବ ନାହିଁ କି ଏଠାର ଦ୍ରବ୍ୟ ସେଠାକୁ ଯିବ ନାହିଁ ତହିଁର କାରଣ ଏହି କି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ଚାଉଳ, ଗହମ, ମୁଗ, ହରଡ ଓ କାଠ ପ୍ରଭୃତି ବଙ୍ଗଦେଶକୁ ରପ୍ତାନି ହୁଏ ଓଡ଼ିଶାରୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ସକଳ ଦ୍ରବ୍ୟ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ପଠାଯାଏ, ଏପରି ସ୍ଥଳେ ସେ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶକୁ ଓଡ଼ିଶାବାଟେ କାହିଁକି ବଙ୍ଗଦେଶକୁ

ଯିବ ? ସୁତରାଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶା ମିଶିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ଦୁଇ ପ୍ରଦେଶ ଯେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ରେଲଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ହେବ ତହିଁର ଆଶା ଅତି ଅଳ୍ପ, କାରଣ କି ଯାତ୍ରୀ (Passanger) ବୋହିବାରେ ରେଲ-ବେରେ ଲାଭ ହୁଏ ନାହିଁ, (goods)ବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ଯେ ଯେ ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଗତାୟାତ ଅଧିକ ସେହି ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ରେଲ ବସାଇବାରେ ଲାଭ ହୁଏ ।

ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ଓଡ଼ିଶା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକା ବଙ୍ଗଳା ନାହିଁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣଭାରତବର୍ଷ ସଙ୍ଗେ ରେଲ ସଡ଼କ ଓ ସମୁଦ୍ରଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ । ଏ ତିନିପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟ ବୋଲ ଯାତ୍ରୀ ବୋଲ ସମସ୍ତର ସକଳ ସମୟରେ ଗତାୟାତର ସୁବିଧା ରହିଅଛି, ପୁଣି ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଯେତେ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଅତ୍ୟଳ୍ପ ବ୍ୟୟରେ ଏକ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବା ଆସିବା କରୁଅଛି । ଯେବେ ଦେଶ ମିଶଣ ସଙ୍ଗେ ବାଣିଜ୍ୟାଦିର କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ଥାଏ ତେବେ ଏ ସୁବିଧା ଛାଡ଼ିବାକୁ କେଉଁ ନିର୍ବୋଧ ଉପଦେଶ ଦେଇପାରେ ?

ଲେଖକ ଅନ୍ୟତ୍ର କହିଅଛନ୍ତି ଯେ କାଂଶ ବାଂଶ ନଦୀ ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟବଧାନ ରୂପେ ବର୍ତ୍ତମାନ । ଏ ଯୁକ୍ତିର ପଟାନ୍ତର ନାହିଁ । ଲେଖକଙ୍କର ବାଡ଼ିଆଡ଼େ ଯେଉଁ ଯୋର ଅଛି ସେ ତାଙ୍କର ଦେଶ ଓ ଆସିୟା ଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟବଧାନ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କାଂଶ ବାଂଶ ନଦୀ ଜଗନ୍ନାଥ ସଡ଼କର ପୁଲ ତଳେ ବୋହି ଯାଉଅଛି ସୁତରାଂ ସେ ଯେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସ୍ୱାଭାବିକ ବ୍ୟବଧାନ ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଣ ? ଗୋଟିଏ ଢଗ ଅଛି "ହଳଦ ମଣାମଣି, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ପାର ହେଲେ କୁଟୁମ୍ବ ଦେଖାଦେଖି" ବୋଧହୁଏ ଲେଖକଙ୍କର ଏହି ଢଗଟି ମନେ ପଡ଼ିଥିଲା ତେଣୁ ସେ ଉପରୋକ୍ତ ଅତୀବ ଯୁକ୍ତିର ଉଲ୍ଲେଖ କରଅଛନ୍ତି । ଲେଖକ ! ଧନ୍ୟ ଆପଣ ! ଆଖିରେ ଧୂଳି ପକାଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଫସଲାଇବା ପକ୍ଷେ ଆପଣ

ବଡ଼ ବାହାଦୁର ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପୁଣି ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଯେ ଏକ ସମୟରେ ବନ୍ଦର ପାଇ ପାରିବ ତାହା ମଧ୍ୟ ଠିକ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଭଲ ବନ୍ଦର ନାହିଁ, ଗୃହବାଲ ବନ୍ଦରକୁ ବନ୍ଦର ବୋଲାଯାଇ ନ ପାରେ ତାହାର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରକୃତ ବାଣିଜ୍ୟୋପଯୋଗୀ ନୁହେଁ । ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏ ବିଷୟରେ ଅନେକ ତତ୍ତ୍ୱ କରି ଅଛନ୍ତି । ପରନ୍ତୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ କେବଳ ୬୮୩୩ ମାଇଲ ମାତ୍ର ସଡ଼କ ଅଛି । ସଡ଼କ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାପାଇଁ ସେ ଦେଶର ଭୂମି ଉପଯୋଗୀ ନୁହେଁ । ସେ ପ୍ରଦେଶରେ ଜଳପଥ ମୋଟରେ ୧୩୬୩ ମାଇଲ । ଏବେ ପାଠକେ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶକୁ ତୁଳନା କରି ଦେଖ ଓଡ଼ିଶା କାହା ସଙ୍ଗେ ରହିବା ଭଲ ।

ଏବେ ଦେଖାଯାଉ ଧର୍ମ ବିଷୟରେ ଲେଖକଙ୍କର ଚତୁର୍ଥ ଯୁକ୍ତି କେତେଦୂର ଟାଣ । ଏଠାରେ ଧପାଧପି ଚଳ ପାରିଲା ନାହିଁ, ସୁତରାଂ ସେ ଅଗତ୍ୟା ମୁଣ୍ଡ କୁଣ୍ଡେଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଅଛନ୍ତି, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନର ଶବ୍ଦରେ ଲେଖକଙ୍କର ଅନ୍ତଃସ୍ଥ ହର ଜଳ୍ପନା ରହି ପାରିନାହିଁ ତେଣୁ ଅଗତ୍ୟା ସେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସ୍ୱୀକାର କରିଅଛନ୍ତି ଯେ "ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ୱାଭାବିକ ସଂଯୋଗ ଘଟନାପ୍ତ ନ ଥିଲେହେଁ ଅନ୍ୟ ଏକ ସୂତ୍ରରେ ଉଭୟେ ଦୃଢ଼ରୂପେ ଅବଦ୍ଧ, ତାହା ଧର୍ମ । ବଙ୍ଗଳାର ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଭଗବାନ୍ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟଦେବ ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ବଂଶୋଦ୍ଭବ ଅଟନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଅଧିକାଂଶ ଅଧିବାସୀ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ, ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧବଶତଃ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏବଂ ଓଡ଼ିୟା ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ବଙ୍ଗଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ବିଶେଷରୂପେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ※ ※ ※ ※

ଏଣୁ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ନାହିଁକି ଓଡ଼ିଶାର ଅସ୍ଥି ମଜ୍ଜାରେ ପ୍ରେମଭକ୍ତି ମିଶିଯାଇଅଛି । ଯେଉଁଠାରେ ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ନ ହୁଏ ଏପରି

ଗାଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ନାହିଁ ବୋଇଲେ ଚଳେ । ପୁଣି ମାନ ଗଲକ ଛଡ଼ା କେତେଜଣ ହିନ୍ଦୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅଛନ୍ତି ? ସ୍ୱୀକାର କଲୁଁ ଅଧିକାଂଶ ଶିକ୍ଷିତାଭିମାନୀ କଣ୍ଠେବେତ ଅପହରଣାମଦର୍ଶୀ ଯୁବକ ବାଳକ କରନ୍ତି ନାହିଁ ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସେମାନେ କୁଳଧର୍ମାନୁସାରେ ବିଷ୍ଣୁ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ । ଶ୍ରୀମଦ୍ଭାଗବତ ପାଠ, ନାମ ଭଜନ, ନାମ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତନ ଓଡ଼ିଶାର କେଉଁ-ଠାରେ ନାହିଁ ? ଓଡ଼ିଶାର ବ୍ରାହ୍ମଣେତର ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେଜଣ ବିଷ୍ଣୁମନ୍ତ୍ର ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରରେ ଦୀକ୍ଷିତ ? ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଯେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ନୁହନ୍ତି ଏମନ୍ତ ନୁହେଁ ଏମାନେ ପଞ୍ଚୋପାସକ, ସବୁ ଦେଶୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ତଦ୍ରୂପ ଅଟନ୍ତି । ଏପରସ୍ଥଳେ "ଓଡ଼ିଶାର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ପରି ଶୈବ ଶାକ୍ତ ଅଟନ୍ତି" ଏ ଯୁକ୍ତିର ଗୁରୁତ୍ୱ କ'ଅଣ ? ବଙ୍ଗାଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ କି ଶୈବ ଶାକ୍ତ ନୁହନ୍ତି ? ବରଂ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗାଳ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେପରି ନାହିଁ । ସଂକ୍ଷେପରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଓଡ଼ିଶା ବଙ୍ଗାଳ ଏକ ଜାତି ବୋଇଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହୁଏ ନାହିଁ । ଏକଥା ସମ୍ପାଦକ ପକ୍ଷେ ଶ୍ରୀ ମହା-ପ୍ରସାଦ ଓ ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ପରମାର୍ଥ ଧର୍ମ ଯେତେଦୂର କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି ଭାରତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟ ଏପରି କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ଲକ୍ଷିତ ହୁଏ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସ ବୋଲ, କନଫରେନ୍ସ ବୋଲ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ଲୋକଙ୍କୁ ଏକସଙ୍ଗେ ଏକ ପଙ୍କ୍ତିରେ ବସି ଅନ୍ନ ଭୋଜନ କରାଇବାର କ୍ଷମତା କାହାର ନାହିଁ । କଥାରେ କହନ୍ତି "ବାର ଜାତି ତେର ଗୋଲା ବୈଷ୍ଣବ ହେଲେ ସବୁ ଗଲା" । ମହାପ୍ରଭୁ ମୁସଲମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସସ୍ନେହେ ସ୍ୱଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ କରି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଏକତା ଦେଶୋନ୍ନତିର ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ମନେ

କରନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ଉଚିତ ଯେ ଯହିଁରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଗୌରାଙ୍ଗ ଧର୍ମର ପ୍ରସର ବୃଦ୍ଧି ହୁଏ ତାହା କରନ୍ତୁ, ନତୁବା "ଝିଙ୍ଗିନିଲାନ ପ୍ରାୟ" ବାଦ୍ୟ ମିଳନ କେବଳ ବିଡମ୍ବନା । ଏବେ ପାଠକେ ଦେଖନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏପରି ହୃଦୟଗତ ମେଳ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭାଙ୍ଗିବା ଉଚିତ କି ? ଏବେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଦୁଇ ଏକ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଉଅଛି । ସେ ପ୍ରଦେଶରେ ଅଧିବାସିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶତକଡ଼ା ୭୫.୩୬ ହିନ୍ଦୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଆଦିମନିବାସୀ ଭିଲ ଗଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ଜାତି ଅଟନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁଦ୍ଧା ଅର୍ଦ୍ଧ ଆଦିମନିବାସିମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଭାବ କେତେକାଂଶରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଅଛି । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଧର୍ମ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ସତନାମୀ; କବୀରପନ୍ଥୀ, କୁମ୍ଭିପଟିଆ, ନାନକପନ୍ଥୀ, ସାଧପନ୍ଥୀ, ଧାମୀ ପ୍ରଭୃତିର ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ମେଳ କେତେଦୂର ତାହା ପାଠକେ ଭଲ ଦେଖନ୍ତୁ ।

ପଞ୍ଚମ ଯୁକ୍ତି ଆଚାର ଓ ବ୍ୟବହାର ।— ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖକ କହନ୍ତି କି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର "ସାମାଜିକ ରୀତିନୀତି ଏବଂ ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ କିଛି ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବା ସହଜ ନୁହେଁ ବା ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ" । ଏକପ୍ରକାର ହଠଆଲୋକେ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଆପଣାର ହଠ ରଖିବାପାଇଁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କହିପାରନ୍ତି ଓ ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କହିପାରନ୍ତି । ଜେଦ୍‌ରକ୍ଷା ସ୍ଥଳରେ ସେମାନଙ୍କର କାଣ୍ଡାକାଣ୍ଡଜ୍ଞାନ ରହେ ନାହିଁ । ଲେଖକ ବୋଧ ହୁଏ ସେହି ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ । ଭଲ ଲେଖକ ! ଆପଣ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ବୁଲାଇ ଦେଖି କହନ୍ତୁ ତ ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ରହି ଆପଣଙ୍କର ନିଜର ଜାତିମାନଙ୍କର କେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଅଛି କି ନା ? ଆଉ ତୁମ୍ଭେ ଯେ କହୁଅଛ କି "ପରିବର୍ତ୍ତନ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ" ତୁମ୍ଭର ଏ କଥାନୁସାରେ

ଚଳିଲେ ପୁଣି ମୁଣ୍ଡର ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗରେ (ପୃଷ୍ଠରେ) ଘୃତ ଲଗାଇ ନାନାଦେଶସ୍ଥ ଲୋକଙ୍କୁ ଅସହ୍ୟ ଦୁର୍ଗନ୍ଧରେ ଆପ୍ୟାୟିତ କରିବାକୁ ହେବ କି? ଆପଣା ଆପଣା ଜନନୀ, ଭଗିନୀ, ଭାର୍ଯ୍ୟା, କନ୍ୟା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ସହର ମଧ୍ୟରେ ଆପଣା ନିକଟରେ ନ ରଖି ମୋଫସଲରେ ଥୋଇ ଅସି ପାଇବାରେ ସୁନିର୍ମଳ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ନରକରେ ବୃଥା ଧନ ପ୍ରାଣରେ ମାରି ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ କି? ହା କର୍ମନାଶାନନ୍ଦ! ହା ନନ୍ଦକିଶୋର! ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏତେବେଳେ କେଉଁଆଡ଼େ ଗଲ! ଆସି ଦେଶ ଭୂମ୍ୟମାନଙ୍କର ସଯତ୍ନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସମାଜ ସଂଶୋଧନର ପଥରେ ଆଜ କାଳହୋଲାକଣ୍ଠା ପଡ଼ୁଅଛି; ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟରେ ଥାଇ ଖର ନିଶ୍ୱାସ ପବନରେ ଏ ଅବର୍ଜନା ଗୁଡ଼ାକୁ ଉଡ଼ାଇ ନ ଦେଲେ ଆଉ ରକ୍ଷା ନାହିଁ। କେତେ କାଳ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଦୀନା କ୍ଷୀଣା ଓଡ଼ିଶା ଜନନୀ ଏତେଦିନେ ଦକ୍ଷିଣରେ ଜଣେ ହେବାପାଇଁ ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡ ଟେକୁଅଛନ୍ତି, ଏ ସମୟରେ ଏ ଭୂତ ଗୁଡ଼ାକ ପୁଣି ତାଙ୍କ ବେକରେ ଚଢ଼ି ତାଙ୍କର ମସ୍ତକକୁ ମାଡିଦେବାକୁ ବସିଅଛନ୍ତି, ଏମାନଙ୍କ ହାତରୁ ମାକୁ ଶୀଘ୍ର ରକ୍ଷା କର, ଏ ଭୂତମାନଙ୍କର ଶନ୍ଧାମୁଣ୍ଡି ନ ହେଲେ ଅଚିରେ କଣ୍ଟକ ବୃକ୍ଷରେ ଦେଶ ପୂରି ଯିବ।

ପାଠକେ! ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ସ୍ୱଜାତି ଅଙ୍ଗର ବ୍ୟବହାର ବଙ୍ଗାଳମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଧିକ ମେଳେ କି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ବାସୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବେଶି ମେଳେ।

ଓଡ଼ିଆମାନେ ବଙ୍ଗାଳମାନଙ୍କ ପ୍ରାୟ ମତ୍ସ୍ୟଭୋଜୀ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀମାନେ ମତ୍ସ୍ୟଭୋଜୀମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ଘୃଣା କରନ୍ତି। ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶି ଆମ୍ଭେମାନେ କ'ଣ ହାତ ପାଣି ପାଇଁ ଘୃଣିତ ହେବା? ବଙ୍ଗାଳ ଓ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଉଷୁନା ଚାଉଳର ଭାତ ଖାନ୍ତି, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶୀୟ ଲୋକେ ଉଷୁନାଚାଉଳର ଭାତକୁ "ଝୁଟା" ବୋଲି କହନ୍ତି ବଙ୍ଗାଳ ଓ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ତେଲ ଲଗାଇ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି,

ମର୍ହଟ୍ଟା ଓ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀମାନେ ତେଲ ଲଗାନ୍ତି ନାହିଁ ବା ପ୍ରତିଦିନ ସ୍ନାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେକ ଛତିଶଗଡ଼ ଲୋକେ ଝାଡ଼ା ଫେରି ଜଳଶୌଚ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ପରିଧାନ ବଙ୍ଗାଳିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଧିକାଂଶରେ (ଏଣିକି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ) ମିଳେ, ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀଅଦିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅଦୌ ମିଳେ ନାହିଁ । (ଲେଖକ ଜାଣେ ଯାହା କରନ୍ତୁ ନାହିଁବ; ତାଙ୍କ ଘରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ଘାଗରା ପିନ୍ଧିବାକୁ କଦାପି ସମ୍ମତ ହେବେ ନାହିଁ) । ଅମ୍ଭେମାନେ ବଙ୍ଗାଳିମାନଙ୍କ ଅନୁକରଣରେ ମୁଣ୍ଡର ବାଳ କଟାଉ ଅଛୁ । ମର୍ହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ପୁଣି ଚୁଟି ରଖିବାକୁ ହେବ ନାହିଁତ ? (ଲେଖକ ଟିକିଏ ଆପଣା ମୁଣ୍ଡ ଦର୍ପଣେ ଦେଖିବେ କି ?) । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ବିବାହ ଆଦି କ୍ରିୟା କଳାପ ବଙ୍ଗାଳିମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନେକ ମିଳେ କିନ୍ତୁ ମର୍ହଟ୍ଟାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତାହା ମିଳେ ନାହିଁ । ଲେଖକଙ୍କ ମତରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଆଚାର ବ୍ୟବହାରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ଏମନ୍ତ ବଡ଼ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ, ତାଙ୍କ ଉପଦେଶ ମତେ ଚଳିଲେ ଉନ୍ନତିର ପଥ ଏକାବେଳକେ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବ । ମନେ କର ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ରୀତି ନୀତି ଓ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଅନୁସାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣତ ଦୂରର କଥା ଶୂଦ୍ରର ମଧ୍ୟ ଅସ୍ଥି ଛୁଇଁବା ଅନୁଚିତ ଯେବେ ଏତେବେଳେ ଅମ୍ଭେମାନେ ସେହି ଅନୁସାରେ ଚଳନ୍ତି ତେବେ ଅଗ୍ରେ କଟକର ଡାକ୍ତରି ସ୍କୁଲକୁ ଉଠାଇ ଦେବାର ଉଚିତ କାରଣ ସେଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସନ୍ତାନକୁ ସୁଦ୍ଧା ହାଡ଼ର ପରି ମୃତଶରୀର ଘାଣ୍ଟିବାକୁ ହୁଏ ପୁଣି ତାହା କରି ପୈତା ପରିବର୍ତ୍ତନ ପୂର୍ବକ ଗାୟତ୍ରୀ ଜପ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ ସ୍ନାନସୁଦ୍ଧା କରିବାର ସମୟ ଥାଏ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତସ୍ଥଳେ ପୁରାତନ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ଉପରେ ବଜାୟ ରଖି ଚଳିବାକୁ ହେବ ତାହା ଲେଖକ ଦେଖାଇ ଦେଇ ପାରିବେ କି ? ଆହୁରି ଦେଖ ପୂର୍ବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସକଳ ବର୍ଣ୍ଣର ନମସ୍କାରଣୀୟ ଥିଲେ, ରାଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲା ମାତ୍ରକେ ଆସନରୁ ଉଠି

ପ୍ରଣାମପୂର୍ବକ ଅଗ୍ରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଆସନରେ ବସାଇ ପଛେ ଅର୍ଘ୍ୟ ଦେଉଥିଲେ, ଏବେ ସାହେବ ଦ୍ୱାରମର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅମଲା ଦାରମଙ୍କ ନିକଟରେ ପଦ୍ମଫୁଲ ମାଳ ଦେଇ ଆଗନ୍ତୁ " ଗୁଡମରଣିଂ" କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ପ୍ରଥାକୁ ଲେଖକ ଉଠାଇଦେଇ ପାରିବେ କି ? ପୂର୍ବେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଜାତିଗଣ ଅଳ୍ପ, କାରଣ ସ୍ୱଅ ଚେଳ ବଦଳେ ଜନକାର୍ଯ୍ୟ ଓ ପଣ୍ଡିତ ହେଉଥିଲେ ଏବେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ମଧ୍ୟ ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ଯୋତା ବିକ୍ରି କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ନୁହନ୍ତି । " ପେଟ ପୋଷ ନାହିଁ ଦୋଷ" ଏ ମହା ବାକ୍ୟକୁ ଛାଡିଲେ ଏକାଳରେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ଚଳିବାର କଠିନ । ପୂର୍ବକାଳରେ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତି ଥିଲା ଯଜନ, ଯାଜନ, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅଧ୍ୟାପନା, ଏବେ ସେମାନେ କେବଳ ବୃତ୍ତିକୁ ଆଶ୍ରା କଲେ ଖାଇବାକୁ ପାଇବେ ନାହିଁ ଲେଖକଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଉପାୟ ମିଳିବ ନାହିଁ । କାଳର ସ୍ରୋତରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ, ତହିଁରେ ତୁମ୍ଭେ ଅମ୍ଭେ ବାଧା ଦେଇ ପାରିବା ନାହିଁ, ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଖଟଖଟ ମାତ୍ର ସାର ହେବ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ଉନ୍ନତିଶୀଳ ସଭ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସଂସ୍କାର ବିରୋଧୀ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଦିନ ପାତ୍ର ମୃଙ୍ଗସାହେବ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯେ ଉପଦେଶ ଦେଲେ " ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ରୀତି ନୀତି ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ମାନଙ୍କର ସଂସ୍କାର କର" ତହିଁର ଗମ୍ଭୀରତା ଲେଖକ ମାପି ଦେଖି ଅଛନ୍ତି କି ? ସେଦିନ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା କି " ଶିଳ୍ପାଦି ଶିକ୍ଷା କରିବା ସକାଶେ ଉପଯୁକ୍ତ ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରାଯିବ" । ବର୍ତ୍ତମାନ ମନେ କର ନାନା ଦ୍ରବ୍ୟ ବିଦେଶରୁ ଆସିବାରୁ ଏଠାରେ ଲକ୍ଷୀ ହୋଇ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କା ବିଦେଶକୁ ଚାଲି ଯାଉ ଅଛି । ଯେବେ ଏଦେଶରେ ନାନାଦି କାରଖାନା ହୁଏ ତେବେ ଦେଶର ଟଙ୍କା ଦେଶରେ ରହିଯିବ । ନାନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟ ଶିଖିବା ପାଇଁକି କେତେକେତେ ଯୋଗ୍ୟ ଯୁବକଙ୍କୁ ଜାପାନ ପଠାଇବାର ଅତି ପ୍ରୟୋଜନ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ବିଦେଶକୁ ଗଲେ ଜାତିଯିବ,

ଅତଏବ ସେ ଅନୁସାରେ ଚଳିଲେ ଏ ଦେଶରେ କାଚ କାରଖାନାର ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଥିଲେହେଁ କେବଳ ଏହି ବାଧା ଯୋଗୁଁ ତାହା ହୋଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ରହିବାରୁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେବେ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ତାହା ଭଲ କିମ୍ବା ମନ୍ଦ କୁହେ, ଏହା ବଙ୍ଗାଳ ନାହିଁ ଉନ୍ନତ ଇଂରାଜ ଜାତି ସଙ୍ଗେ ଦେଖାଦେଖି ହେବାରୁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅନେକ କୁସଂସ୍କାର ଅପନୀତ ହୋଇଅଛି ଓ ମଧ୍ୟ ଧୀରେ ଧୀରେ ହେଉଅଛି । ହେଉ ତାହା ହେବା ବାଞ୍ଛନୀୟ, କେବଳ ପରିବର୍ତ୍ତନଟି ସୁପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ରକ୍ଷା । "ସୁ" ସଙ୍ଗେ "କୁ" ମଧ୍ୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ସମାଜରେ ପ୍ରବେଶ ହେଉଅଛି ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଏ "କୁ" ମାନଙ୍କୁ ବାଛି ପକାଇବାର ଉଚିତ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମାଜର "ସୁ" କୁ ରଖି "କୁ" କୁ ଛାଡ଼ିବା ଓ ବିଦେଶୀୟମାନଙ୍କଠାରୁ "କୁ" ଛାଡ଼ି "ସୁ" କୁ ଆଣି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଆଚାର ବ୍ୟବହାର ସଙ୍ଗେ ମିଶାଇବାର ନାମ "ସମାଜସଂସ୍କାର" ଏହାହିଁ ପାଦ୍ରି ସ୍ୱୟଂ ସାହେବଙ୍କର ଉପଦେଶର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ପାଦ୍ରି କହୁନାହାନ୍ତି ଯେ ଇଂରାଜମାନଙ୍କଠାରୁ ଓଡ଼ିୟାମାନଙ୍କ ଉପରେ ସୁରାପାନ ଦୋଷ ଉପକ୍ରମ କରୁ । ଏହାପର ସଂସ୍କାରହିଁ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ମୋକ୍ଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହାହିଁ ଦେଶୋନ୍ନତିର ଉପାୟ । ସେହିକ ସମ୍ମିଳନୀ ସଭାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ଏହାର ଆଭାସ ଦେଇଥିଲେ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ମଧୁସୂଦନ ଦାସଙ୍କର ବକ୍ତୃତାରେ ମଧ୍ୟ ଏହି କଥା ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭାବରେ ନିହିତ ଥିଲା, ପୁଣି ସଭାପତିଙ୍କର ବକ୍ତୃତାରେ ଅସ୍ଥି ମଜ୍ଜା ମଧ୍ୟରେ ଏହି କଥା । ଲେଖକଙ୍କର ଉପଦେଶମତେ ଯେବେ ସମସ୍ତେ କଠୋର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହୁଅନ୍ତି ତେବେ ଏ ସଂସ୍କାର ହେବାର ସମ୍ଭବ କି ? ଲେଖକ କହନ୍ତି "ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ଭାବରେ ଉନ୍ନତିସାଧନ ଓଡ଼ିୟାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ହିତକର ଏବଂ ସୁଖକର ହୋଇ ପାରେ । "ପାରେ" ଏହି ଶବ୍ଦ ପ୍ରୟୋଗରୁ ଜଣା ପଡୁଅଛି ଏ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର

ମତ ନିଶ୍ଚିତ ନୁହେ । ପୂର୍ବେ କହୁଅଛୁଁ ନିଶ୍ଚିତରୁ ଛାଡ଼ି ଅନିଶ୍ଚିତ କାଳ୍ପନିକ ବସ୍ତୁର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ବାତୁଳତା । ପ୍ରକୃତ "ହିତକର" ଓ "ସୁଖକର" ହେବ କିପରି ? ମର୍ଦ୍ଦହ୍ରାମାନେତ ଅମ୍ଭେ ମାଛୁଅମାନଙ୍କୁ ହାତ ପାଣି ପରି ଘୃଣା କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ "ହିତକର" ଏବଂ "ସୁଖକର" ହେବ କିପରି ? ଏପରି ଲେଖକ ବୋଧହୁଏ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କୁ ଡରନ୍ତି ତେଣୁ ତାଙ୍କର ଫୁସୁଲାଇତ ପ୍ରସ୍ତାବମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କର ବଙ୍ଗଳାରେ ବୈବାହିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ବଜାଏ ରହିପାରିବା ପକ୍ଷେ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେ ଅନେକ କେବଳ ବଙ୍ଗାଳି ଅଛନ୍ତି (ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ) ସେମାନଙ୍କୁ ପଦେ " ମା ଭୈ" ବାକ୍ୟ କହି ନାହାନ୍ତି । ଫଳତଃ ଦେଶ ଯେ କୌଣସି ଶାସନାଧୀନରେ ରହିବା କାହିଁକି ଏ ପକ୍ଷେ କୌଣସି ଭୟ ନାହିଁ । ଏବେ ଦେଖାଯାଉଅଛି ଯେ ସାତ ନାଡ଼ ଆଡ଼ର ବ୍ୟବହାର ପେନ ଲେଖକ ଯେ ଅସାର ଯୁକ୍ତିମାନ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ସେସମସ୍ତ ମଧ୍ୟ ଠାକୁ କାହିଁ ।

ଷଷ୍ଠ ଯୁକ୍ତି ଶିକ୍ଷା—ଲେଖକ କହନ୍ତି ବଙ୍ଗଳାରେ କଲେଜ ୪୫ ଓଡ଼ିଶାରେ ୧ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ୩ । ୧୯୦୧-୧୯୦୬ ରେ ବି, ଏ ପାସ କରିଥିଲେ ବଙ୍ଗଳାରୁ ୪୦୯ ଓଡ଼ିଶାରୁ ୬ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ୩୬; ଅତଏବ ତାଙ୍କ ବିବେଚନାରେ ବଙ୍ଗାଳିପିଲାମାନଙ୍କର ଅନେକ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ଯେବେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଏକ ଶାସନାଧୀନରେ ରହେ ତେବେ (ସେ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ଅଳ୍ପ ଥିବାରୁ) ଓଡ଼ିଆ ଗ୍ରାଜୁଏଟ (ଉପାଧିଧାରୀ) ଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ହୁ ହୁ ବଢ଼ିଯିବ । ଏବେ ଦେଖାଯାଉ ଏ ଯୁକ୍ତିରେ ସାର କେତେ ଅଛି । ଲେଖକଙ୍କର କଥିତମତେ ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରତି କଲେଜରୁ ୧୯୦୧-

୧୯୦୬ ସାଲରେ ୫୫—୯, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର କଲେଜ ପିଛା ୬୧—୯୨ ଓଡ଼ିଶାର ୧—୭ ଦ୍ୱାରାର, ବି, ଏ, ପାସ କରିଥିଲେ । ସଂଖ୍ୟା ଉପରେ ଯେବେ ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ବିଷୟ ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ତେବେ ଦେଖା ଯାଉଅଛି ବଙ୍ଗଳା ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶବାସୀ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସୁଯୋଗ ସୁବିଧା ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ଅଟେ, ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ଜୟୀ ହେବା ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏହାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ । ଗତ ବିଏଲ ପରୀକ୍ଷାର ଫଳପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି କଲେ ପାଠକେ ଦେଖିବେ ଯେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ୧୪ ଜଣ ପାସ କରିଅଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶା କପାଳରେ ଖଡ଼ପଡ଼ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଲେଖକମାନଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶବାସି ପିଲାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରିବା ଯେ ସହଜ ବ୍ୟାପାର ଏହା କଦାପି ନୁହେଁ । କଥାରେ କହନ୍ତି "ନ ଦେଖିଲା ଓଡ଼ ଛଡ଼ପଡ଼ା" ଲେଖକ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶବାସୀ ପିଲାମାନଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ସମ୍ୟକରୂପେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି ତେଣୁ ମନେ କରୁଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ହସ୍ତା ମୂର୍ଖ ସୁତରାଂ ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଏ ତାଙ୍କୁ ସହଜରେ ଚଳାଇପାରିବେ । ଆଉ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଅଧିକ ହେବାର ଆଶା କାହିଁ ? ତାହା ହେଲେ କିଏ ପରୀକ୍ଷାର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକମାନ କି କମିଯିବ ? ଏପରି କମିଯିବା କି ବାଞ୍ଛନୀୟ ? ଆଉ ସେ ଯେ କହନ୍ତି ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର କଲେଜରେ ଇଣ୍ଡିଆନ ସର୍ଭିସର ଜଣେ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦିଆଯାଉ ନାହିଁ । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲାପରେ କି ଦିଆଯିବ ? ଆଉ ଏପରି ଜଣେ ପ୍ରିନ୍ସିପାଲର ଅଭାବ ଯୋଗୁଁ କି ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଏ ବି ଏ ପାସ କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ? ପୁଣି ଲେଖକ ଯେ କହନ୍ତି କି "ବଙ୍ଗାଳୀପିଲାଏ ଅଧିକ ଛାତ୍ରବୃତ୍ତି ନେଇଯାଉଅଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ପିଲାଏ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି" ଏହାତ ପ୍ରତିଯୋଗିତାର ଫଳ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ମଧ୍ୟ

ଏହି ଫଳ ହେବ । ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନଙ୍କର ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ପକ୍ଷେ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ପର୍କୀୟ କୌଣସି ବାଧା ଅଛି କି ? ଫଳକଥା ଯେ ଯୋଗ୍ୟ ହେଲା ସେ ପାଇଲା, ଆମ୍ଭେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଅଯୋଗ୍ୟ-ମୂଳା ସୁତରାଂ ବକ୍ ବକ୍ କରି ଗୃହିଁ ରହିବୁଁ ଏଥିରେ ବିଚିତ୍ରତା କଅଣ ? ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ପିଲାମାନେ ନିତାନ୍ତ ଅଳସୁଆ, ସେମାନଙ୍କର ଆତ୍ମ ନିର୍ଭର ନାହିଁ ଅମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୁଝି ପାରୁ ନାହୁଁ, ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କେବଳ ଚାକିରି, ତେଣେ ଚାକିରିଦ୍ୱାର କ୍ରମେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଆସୁଅଛି ସୁତରାଂ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ପକ୍ଷେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସାହ କମି ଆସୁଅଛି । ପୁଣି ଅମ୍ଭେ-ମାନେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ କରିବାକୁ ଜାଣୁ ନାହୁଁ ଓ ତାହା ଯେ ଜୀବନର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ତାହା ଅମ୍ଭେମାନେ ଉପଲବ୍ଧି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରି ପାରୁଁ ନା । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଅଶିକ୍ଷିତା, ସେ ଯୋଗୁଁ ୟୁରୋପୀୟ ରମଣୀମାନେ ଆପଣା୨ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଶିଶୁକାଳରୁ ଯେପରି ଶିକ୍ଷା ଦିଅନ୍ତି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ସେପରି ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକସ୍ଥଳେ ଶିକ୍ଷିତା ନାରୀମାନେ ଆପଣା୨ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥାନ୍ତି । ଅତି ଶୈଶବାବସ୍ଥାରୁ ଯାହା ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଏ ପୁଣି ସେ ଶିକ୍ଷା ଯେବେ ଜନନୀ ଦିଅନ୍ତି ତେବେ ତାହା ଚିରକାଳ ମନରେ ରହିଯାଏ । କଥାରେ କହନ୍ତି 'ଯାହା ନାହିଁ ବାଳକାଳେ ତାହା ନାହିଁ କାଳେ' । ପୁଣି ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ପିଲାମାନେ ଅବାଧ୍ୟ, ଅଳସୁଆ ଓ ପରଶ୍ରୀ-ମକାତର , ଏହି ସବୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣରୁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ବାଳକମାନେ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ପ୍ରଭୃତି ଜାତୀୟ ପିଲାମାନଙ୍କ ପଛରେ ପଡ଼ି ରହି ଅଛନ୍ତି, ନତୁବା ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ତହିଁର କାରଣ ନୁହେ । ଲେଖକ ଅନ୍ୟତ୍ର ମଧ୍ୟ କହି ଅଛନ୍ତି ଯେ "ବଙ୍ଗଳା ସହିତ କହି ଓଡ଼ିଶା ର ଅନୁପାତରେ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧେ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ

ଗାଉଅଛୁ ଏବଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ କେବେ ପାଇ ପାରେ" ଅମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରମୁଖାପେକ୍ଷୀ ଅମ୍ଭ ନିର୍ଭର ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଅଦୌ ନାହିଁ, ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଭିକ୍ଷା ଝୋଲି ନେଇ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଁ, ଏହିଯୋଗୁଁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କିଛି ହେଉ ନାହିଁ। ପରନ୍ତୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଅମ୍ଭେମାନେ ଯେ କି ନିଧି ଲାଭ କରିବୁଁ ତାହା ଲେଖକ ଦେଖାଇ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି।

୭ମ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ—ଲେଖକ କହନ୍ତି ବଙ୍ଗଳାରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପ୍ରଚଳିତ, ଓଡ଼ିଶା ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମିଆଦି, ଅତଏବ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା ସୁବିଧା ଜନକ। ଏଥିରୁ ଓଡ଼ିଶାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ନ ହେଲେହେଁ ତହିଁର ମିଆଦ ୩୦ ବର୍ଷ କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଦଶସାଲା। ବନ୍ଦୋବସ୍ତର ହେଙ୍ଗାମା ଯେ କେତେ ବିରକ୍ତି ଜନକ ତାହା ଭୁକ୍ତଭୋଗୀ ମାନେ ଜାଣନ୍ତି। ପୁଣି ଓଡ଼ିଶା ଅପେକ୍ଷା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଖଜଣାର ଦର ଅଧିକ ଅଥଚ ଭୂମି ତେତେ ଉର୍ବର ନୁହେ ସୁତରାଂ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ଉକ୍ତ ଦେଶବାସୀ ଓଡ଼ିଶାର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ରାଜସ୍ୱର ଫଳଭୋଗୀ ହେବେ। ପୁଣି ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଅନୁପାତରେ ଯେବେ ଓଡ଼ିଶାରେ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୁଏ ତାହା ହେଲେ ସର୍ବନାଶ। ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଆଦି ବନ୍ଦୋବସ୍ତି ପ୍ରଦେଶ ନୁହେ, ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ଆଳି, କନିକା, କୁଜଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମାହାଲ ଅଛି। ଗଡ଼ଜାତ ମାନଙ୍କରେତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଆଇନ ଆଦୌ ଚଳେ ନାହିଁ। ଲେଖକଙ୍କରି କଥିତମତେ ଯେବେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମାହାଲ ନିବାସିମାନେ ଧନଧାନ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ଅଧିକତର ସୁଖ ଓ ସୁବିଧା ଭୋଗ କରି ମିଆଦି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମାହାଲ ବାସିମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଉନ୍ନତ ହୁଅନ୍ତି ତେବେ ଓଡ଼ିଶାର ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ମାହାଲମାନଙ୍କରେ ସେପରି ଘଟୁ ନାହିଁ

ନାହିଁ କି ? ଯାହା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖାଯାଉଅଛି ତହିଁରେ ବର୍ଣ୍ଣ କରିବାର ଉଚିତ କି ? ଲେଖକଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଫୁସୁଲାଇବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ କଥିତ ମିଥ୍ୟା ବାକ୍ୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ବିଧେୟ ତାହା ପାଠକ ବିଚାରକରି ଦେଖନ୍ତୁ ।

୮ମ ରେଲପଥ—କୌଣସି ଅନୁନ୍ନତ ପ୍ରଦେଶ କୌଣସି ଉନ୍ନତ ପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ରେଲଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଯେ ଉନ୍ନତିଲାଭ କରିପାରେ ଏହା ଲେଖକ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ, ସେଣୁ କଲିକତା ଓ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ସଙ୍ଗେ ରେଲଦ୍ୱାରା ଯୁକ୍ତ ହେବାରେ ଓଡ଼ିଶାର, ତାଙ୍କ ମତରେ, କୌଣସି ଉପକାର ନାହିଁ । ଏ ମହାତ୍ମା ଏତେଦିନ କେଉଁଠାରେ ଲୁଚି ରହିଥିଲେ କେଜାଣି । ଅଳ୍ପଦିନ ତଳେ ଯେତେବେଳେ ବଙ୍ଗଳାର ଲେଫଟେନାଟ ସର ଷ୍ଟୁଆର୍ଟବେଲି ଏ ନଗରକୁ ଶୁଭାଗମନ କରିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଏଠାରୁ ଯେତେ ଅଭିନନ୍ଦନପତ୍ର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା ସେ ସମସ୍ତରେ ରେଲୱେ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା ହୋଇଥିଲା, ପୁଣି ସ୍ଥାନେ ଯେ ଦେଉଡ଼ିମାନ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ସୁଦ୍ଧା "Orissa wants railway" "ଓଡ଼ିଶା ରେଲପ୍ରାର୍ଥୀ" ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଥିଲା । ଲାଟସାହେବ ମହୋଦୟ ଉତ୍କଳ ସଭାର ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ରର ଉତ୍ତରରେ ଏ ବିଷୟର ଉଲ୍ଲେଖ କରି ଏହି କଟକ ନଗରର ବାଲି ପଡ଼ିଆରେ ନିର୍ମିତ ଦରବାର ଘରେ କହିଥିଲେ କି ସେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ ରେଲବାଟର ଅଭାବ ଉପଲବ୍ଧି କରିଥିଲେ । ସେକାଳରେ ଲେଖକଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା କି ନାହିଁ ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଯେବେ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ତାଙ୍କର ଏ ଉଦାର ମତକୁ ସେ ସେକାଳରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ରାଜଧାନୀ ରେଲଯୋଗେ କଲିକତାର ନିକଟ ହେବାରୁ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କଠାରୁ ଯେ କଅଣ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଯତ୍ନଲାଭ କରି ପାରିବ

ତାହା ସେ ବୁଝି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ବୁଝି ନ ପାରିବା କଠିନ ନୁହେ, ତାହା ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାହା ଭଲ ବୁଝନ୍ତି । ଅମ୍ଭେମାନେ ବଲଦ୍ୱାରା ଦେଖାବାରେ ତାଙ୍କୁ କଣ ବୁଝାଇ ଦେଉଅଛୁଁ । ସବଡିଭିଜନ୍, ଜିଲ୍ଲା ଓ ବିଭାଗୀୟ ହାକିମମାନେ ଯେଉଁ ଯତ୍ନ ଓ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇବା ସକାଶେ ମୋଫସଲ ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ଏ ସେହି ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଯତ୍ନ, ନିକଟ ହେଲେ ଏପରି ଭ୍ରମଣରେ ଅଧିକ ସୁବିଧା ଓ ସମ୍ଭାବନା । ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କଲିକତାରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶା ଶାସନ କରି ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହା ସୁବିଧାଜନକ କି ? ସାଧୁଲୋକେ ଚୋରର ଉପଦ୍ରବ ହାତରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ଶାସକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କର ନିକଟରେ ବାସ କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ "ଚୋର ନନନ୍ଦଇ ଚନ୍ଦ୍ରମା" ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ଲୋକେ ସେଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ସୁଖ ପାନ୍ତି ।

ଲେଖକ ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗେ ମହାନଦୀ ପଥରେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବାଣିଜ୍ୟ କଥା ଯେ କହୁଅଛନ୍ତି ତାହା ଚ୍ଛରମାସିଆ ପୁଣି ଉଦାସୀ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ରେଳଦ୍ୱାରା ବଙ୍ଗଳା ବମ୍ବେ ପ୍ରଭୃତି ସଙ୍ଗେ ଯୋଗ ହେବାରୁ ସେ ବାଣିଜ୍ୟ ବହୁପରିମାଣରେ କମି ଯାଇଅଛି, ତହିଁର ଉନ୍ନତିର ଆଶା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । "ରେଲ ଷ୍ଟିମର ଯୋଗୁଁ ବେପାର ବଣିଜର କୌଣସି ବାଧା ହୋଇ ନ ପାରେ" ବୋଲି ସେ ଯାହା କହି ଅଛନ୍ତି ତାହା ଠିକ ମାତ୍ର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ କି ମହାନଦୀ ବାଟେ ଷ୍ଟିମର ଆସେ ? ପରନ୍ତୁ ଲେଖକ କହନ୍ତି କି ଓଡ଼ିଶାର ଅନେକ କୁଲି କଲିକତାରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ହେଉ ଅଛନ୍ତି ନାଗପୁରରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ନାଗପୁରର ଓଡ଼ିଆ କୁଲିଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା କଲିକତା ପ୍ରବାସୀ ଓଡ଼ିଆ ଅପେକ୍ଷା କେତେ ବେଶି ତାହା ସେ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଫଳତଃ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ପ୍ରସାଦରୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରାୟ ସକଳ ପ୍ରଦେଶକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି, ସୁତରାଂ ଏ ଯୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ମିଶିତ ଓଡ଼ିଶା ପଞ୍ଜାବ କି ନେପାଳ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ କେମନ୍ତ ହେବ ?

ଓଡ଼ିଶା ଯେଉଁ ପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶୁ ନା କାହିଁକ କଲିକତାରୁ ଓଡ଼ିଆ-ଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଦଣ୍ଡେ ବୃଦ୍ଧି କିମ୍ବା ହ୍ରାସ ହେବ ନାହିଁ ।

୧ମ "Personal administration" ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଶାସନ-ର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କର କଥାକୁ ଲେଖକ ଏକାବେଳକେ ଉଡ଼ାଇ ଦେବାକୁ ବସି ଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ସେ ଯେ ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ତାକୁ ଚପିଲେ ତହିଁରେ ସାର ବସ୍ତୁ ନାହିଁ । ସେ କହନ୍ତି "ଓଡ଼ିଶାର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଳନ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଏହି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନକୁ କେହି ସ୍ୱପକ୍ଷ କାରଣରୂପେ ଦେଖାଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ କଥା ଅନୁସାରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ବଙ୍ଗଳାର ବର୍ଦ୍ଧିମାନ ଢାକା ମୈମନସିଂହର ଅବସ୍ଥା ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା ସମାନ ନୁହେ । କାରଣ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ, ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ । ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନ ଯେତେଦୂର ଆବଶ୍ୟକ ଅସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ରାଜ୍ୟରେ ସେତେଦୂର ନୁହେ ବୋଲି ନିଜେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରୁଅଛନ୍ତି । * * * * ସୁତରାଂ ରାଜଧାନୀର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନ ପାଇବା ଓଡ଼ିଶାପକ୍ଷେ ବିଶେଷ କିଛି ଆବଶ୍ୟକ ନୁହେ; କିମ୍ବା ସେଥିଯୋଗେ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟର କୌଣସି ବିଶୃଙ୍ଖଳା ହେବ ନାହିଁ" ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଖାଯାଉ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ହେନ ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା ବଙ୍ଗଳା ସଙ୍ଗେ ମେଳ କେତେଦୂର ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ବା କିପରି ମେଳ । ବଙ୍ଗଳାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଚିରସ୍ଥାୟୀ, ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅସ୍ଥାୟୀ ଓ ଦଶସାଲା କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଗଡ଼ଜାତ ଓ କିଲାଜାତ ମାହାଲମାନ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କେବଳ ମୋଗଲବନ୍ଦର କେତେକାଂଶରେ ମିଆଦି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ପ୍ରଚଳିତ ତାହାର ମିଆଦ କିନ୍ତୁ ୩୦ ବର୍ଷ । ଏପରସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା କେଉଁ ପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ଅଧିକ ମିଶୁଅଛି ତାହା ପାଠକେ ବିଚାର କରି ଦେଖିବେ ।

ପୁଣି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସ୍ଥାୟୀ ହେଉ ବା ଅସ୍ଥାୟୀ ହେଉ ବଙ୍ଗଳା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଜାସ୍ୱତ୍ୱ ଆଇନ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବାରୁ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦେୟ ଖଜଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଭୟ ପ୍ରଦେଶରେ ଏକ ନିୟମ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ଏ ଖଜଣାକୁ ଅନର୍ଥକ ବୃଦ୍ଧି କରିବାର ଉକ୍ତ ଆଇନମାନେ ସହଜ ନୁହେଁ ! ଓଡ଼ିଶାର ଗତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ପ୍ରଜା ଉପରେ ଯେ (Fair Rent) ନ୍ୟାଯ୍ୟ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଅଛି ତାହା ସେ ଯେଉଁ ଖଜଣା ଦେଇ ଆସୁଥିଲେ ତହିଁରୁ ଏକପଇସା ବୃଦ୍ଧି ହୋଇ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର କଥା ସବୁ ଯାଉଅଛି, ଏହି ଭୂମି ଅନୁର୍ବର ତହିଁରେ ଖଜଣାର ଦର ବଡ଼ କଡ଼ା । ଏପରି ପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ସଂସର୍ଗ ଦୋଷରେ ଅସ୍ମମାନଙ୍କୁ ଯେବେ ସେହି ତାନ୍‌ପାତ୍ରରେ ବର୍ଦ୍ଧିତ ଦରରେ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ପଡ଼େ ତେବେ ସର୍ବନାଶ !!! ଯେଉଁ ଗରିବ ପ୍ରଜାମାନେ ଖଜଣା ଦିଅନ୍ତି ଲେଖକ ସେମାନଙ୍କୁ ଏ କଥାମାନ ବୁଝାଇ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କର ମତ ନେଇ ଦେଖନ୍ତୁ ତ ସେମାନେ କଅଣ କହନ୍ତି ? ବ୍ରିଟିସ ଶାସନାଧୀନରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ମହା ଶାନ୍ତି ସୁଖରେ ଅଛୁଁ, ଏପରି ଶାସନପ୍ରଣାଳୀର କେନ୍ଦ୍ରର ଯେତେ ନିକଟରେ ରହିପାରୁଁ ତେତେ ଭଲ, ଏପରି ସ୍ଥଳେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ବାଞ୍ଛା କରିବା ବାତୁଳତା ଭିନ୍ନ କ ବୋଲାଯାଇ ପାରେ ?

ଦଶମ କଥା. ହାଇକୋର୍ଟ—ହାଇକୋର୍ଟ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରଧାନ ଗୌରବ ଓ ଭାରତବାସିମାନଙ୍କର ଧନ, ପ୍ରାଣ ଓ ମାନ ରକ୍ଷାର ପ୍ରଧାନ ଭରସା । ଲେଖକ ଏ କଥାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି । ତଥାପି ଆପଣାର ଫୁସଲାଇବା ପ୍ରକୃତିର ଅନୁରୋଧରେ ଲୋକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ମସିତଳା ଦେଖାଇ କହୁଅଛନ୍ତି କ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ମଧ୍ୟ ସମୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହାଇକୋର୍ଟ ପାଇ ପାରିବୁଁ । ଭାଇ ଲେଖକ ! ତୁମ୍ଭର ଫୁସୁଲାଫୁସୁଲି କଥା ଟିକିଏ ରଖିଦିଅ, ତୁମ୍ଭର ମିଥ୍ୟା ପ୍ରରୋଚନାରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯାହା ଅଛି

ତାଙ୍କୁ କାହିଁକି ଛାଡବୁ ? ତୁମ୍ଭ କଥାରେ ଭୁଲିଲେ ପଛକୁ ଯାହା ହେବ, ବର୍ତ୍ତମାନର ହାଇକୋର୍ଟର ସୁବିଚାର ହରାଇ ବେଆଇନୀ (non-regulation) ପ୍ରଦେଶରେ ମିଶିବାକୁ ହେବ ? ଆଉ ତୁମ୍ଭେ ଯେ କହୁଛ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିଲେ ମଧ୍ୟ ଆସାମ ପରି ହାଇକୋର୍ଟକୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବ ନାହିଁ ତୁମ୍ଭେ କ ମନେ କର ଯେ ଲୋକେ ଏତେ ନିର୍ବୋଧ ଯେ ତୁମ୍ଭର ଏ ଚାତୁରୀକୁ ବୁଝି ପାରିବେ ନାହିଁ ? ଭଲ ଦେଖାତ ଆସାମ, ବଙ୍ଗଳା, ଗଞ୍ଜାମ, ବେରାର ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଏକମାତ୍ର ହାଇକୋର୍ଟର ଅଧୀନରେ ରହିଲେ ତାହାର ସୀମା କେତେ ବଡ ହୋଇଯିବ ? ଯେ ସ୍ଥଳେ ବଙ୍ଗଳାହିଁ ଅତି ବଡ ହୋଇ ପଡିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖାରଜଦାଖଲର ପ୍ରସ୍ତାବ ଚଳୁଅଛି ସେସ୍ଥଳେ ହାଇକୋର୍ଟର ସୀମାକୁ ତହିଁ ବଳି ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପକ୍ଷେ କେଉଁ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଆଶା କରିପାରେ ? ଆଉ ମଧ୍ୟ-ପ୍ରଦେଶ ପାଇଁ କି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହାଇକୋର୍ଟ ସ୍ଥାପିତ ହେବା ପରି ବଡ ସହଜ କଥା ? ତୁମ୍ଭର ପିଲାପରି ଅନର୍ଥକ ଅଳରେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସବୁ ବଦଳ କରିବାକୁ ଯେ ରାଜି ହେବେ ଗବର୍ଣ୍ଣ-ମେଣ୍ଟ ସେତେ ନିର୍ବୋଧ ନୁହନ୍ତି । ସୁତରାଂ ତୁମ୍ଭେ ଯାହା ଷୋଳଅଣା ସୁଖର ଆଶା ଦେଇ ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥସାଧନ ଅଭିସନ୍ଧିରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଫୁସୁଲାଉଅଛ ସେ ଆଶା ଆକାଶ କୁସୁମପ୍ରାୟ ଅଳୀକ ।

ପାଠକେ ! ପ୍ରାର୍ଥନା ପୁସ୍ତିକାରେ ଯେଉଁ ଯୁକ୍ତିମାନ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଅଛି ତହିଁର ସଂକ୍ଷେପ ସମାଲୋଚନା ଉପରେ ଦିଆଗଲା, ତହିଁରୁ ଆପଣମାନେ ଦେଖି ପାରିବେ ଯେ ସେ ପୁସ୍ତିକାରେ ସାର କିଛି ନାହିଁ, କେବଳ ତହିଁର ଲେଖକ ସମ୍ଭବତଃ ଆପଣାର ସ୍ୱାର୍ଥ ସାଧନ ରୂପ ଦୁରଭିସନ୍ଧିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଫୁସୁଲାଇ-ବାପାଇଁ ସେ ପୁସ୍ତିକା ଖଣ୍ଡିକ ଗୋପନରେ ବିତରଣ କରିଅଛନ୍ତି । କହିବା ଉତ୍କଳୀୟ ବଙ୍ଗ ବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସେପରି ମତ କଦାପି

ହିବେ । ଅତଏବ ଆପଣମାନେ ସେ ପ୍ରରୋଚନା ବାକ୍ୟରେ କଦାପି କର୍ଣ୍ଣପାତ କରିବେ ନାହିଁ । କଟକସ୍ଥ ଉତ୍କଳସଭାରୁ ଗତ ସେପ୍ଟମ୍ବର ମାସରେ ମହାମାନ୍ୟ ଭାରତ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଶ୍ରୀଛାମୁକୁ ଯେ ଆବେଦନ ପତ୍ର ପଠା ଯାଇଥିଲା ତାହା ଉତ୍କଳୀୟ ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ ଲୋକଙ୍କଦ୍ୱାରା ଲେଖା ଯାଇଥିଲା, ତହିଁରେ ଓଡ଼ିଶା ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ସଙ୍ଗେ ମିଶିବା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଘୋର ପ୍ରତିବାଦ ହୋଇଥିଲା, ପାଠକମାନେ ସେ ଆବେଦନ ପତ୍ରପାଠ କଲେ "ପ୍ରାର୍ଥନା" ପୁସ୍ତିକା ଲିଖିତ କଥାମାନଙ୍କର ଅସାରତା ଉତ୍ତମରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ପାରିବେ । ଇତିଅଲମତି ବିସ୍ତରେଣ ।

